

POMIARY WIELKOŚCI NIEELEKTRYCZNYCH

Dr inż. Eligiusz PAWŁOWSKI
Politechnika Lubelska
Wydział Elektrotechniki i Informatyki

Prezentacja do wykładu dla EMST

Semestr letni

Wykład nr 8, 9

Prawo autorskie

Niniejsze materiały podlegają ochronie zgodnie z **Ustawą o prawie autorskim i prawach pokrewnych** (Dz.U. 1994 nr 24 poz. 83 z późniejszymi zmianami).

Materiał ten udostępniam **do celów dydaktycznych** jako materiały pomocnicze do wykładu z przedmiotu Pomiar Wielkości Nielektrycznych prowadzonego dla studentów Wydziału Elektrotechniki i Informatyki Politechniki Lubelskiej. Mogą z nich również korzystać inne osoby zainteresowane tą tematyką. Do tego celu materiały te można **bez ograniczeń przeglądać, drukować i kopiować wyłącznie w całości**.

Wykorzystywanie tych materiałów bez zgody autora w inny sposób i do innych celów niż te, do których zostały udostępnione, **jest zabronione**.

W szczególności **niedopuszczalne jest**: usuwanie nazwiska autora, edytowanie treści, kopiowanie fragmentów i wykorzystywanie w całości lub w części do własnych publikacji.

Eligiusz Pawłowski

Uwagi dydaktyczne

Niniejsza prezentacja stanowi **tylko i wyłącznie materiały pomocnicze** do wykładu z przedmiotu Pomiary Wielkości Nielektrycznych prowadzonego dla studentów Wydziału Elektrotechniki i Informatyki Politechniki Lubelskiej. Udostępnienie studentom tej prezentacji nie zwalnia ich z konieczności samodzielnego sporządzania **notatek z wykładów** ani też nie zastępuje studiowania obowiązujących podręczników.

Tym samym zawartość niniejszej prezentacji w szczególności **nie może być** traktowana jako zakres materiału obowiązujący na kolokwium zaliczeniowym.

Obowiązujący jest **zakres materiału wyłożony podczas wykładu** oraz zawarty w odpowiadających mu fragmentach **podręczników** podanych w wykazie literatury do wykładu.

Eligiusz Pawłowski

Tematyka wykładu

Płyny i ich właściwości

Podstawowe prawa mechaniki płynów

Pomiary **prędkości przepływu płynów**

Pomiary **natężenia przepływu masowego i objętościowego**

Pomiary **ilości płynów**

Pomiary parametrów przepływu w kanałach otwartych

Płyn i płynięcie

Płyn – ośrodek fizyczny (ciecz lub gaz) nie mający, w odróżnieniu od ciała stałego, ustalonej postaci (kształtu). Płyn przyjmuje kształt zbiornika, do którego został wprowadzony, przy czym **ciecz** tworzy powierzchnię swobodną, natomiast **gaz** wypełnia cały zbiornik. W stanie spoczynku lub w warunkach równowagi statycznej **płyn nie przenosi naprężeń** statycznych.

Płynięcie – zjawisko występujące w płynach polegające na ciągłym wzroście nieodwracalnych odkształceń przy stałym naprężeniu (dla ciał stałych obowiązuje prawo Hooke'a).

$$\sigma = E_Y \varepsilon$$

W płynie rzeczywistym płynięciu zawsze towarzyszy dyssypacja energii mechanicznej.

Płyn idealny

Płyn idealny (płyn doskonały) (ang. *ideal fluid*) – płyn nie posiadający lepkości, w którym nie występują naprężenia ścinające i transport ciepła. Własności płynu idealnego zależą jedynie od jego gęstości i ciśnienia. Model płynu doskonałego można w niektórych sytuacjach stosować do przybliżonego opisu powolnego przepływu **cieczy o małej lepkości i gazów.**

W płynie idealnym **nie występuje tarcie** wewnętrzne między sąsiadującymi ze sobą warstwami płynu poruszającymi się z różnymi prędkościami, a przejawiające się w postaci lepkości. Między takimi warstwami występuje poślizg doskonały nie pociągający za sobą żadnej dyssypacji energii.

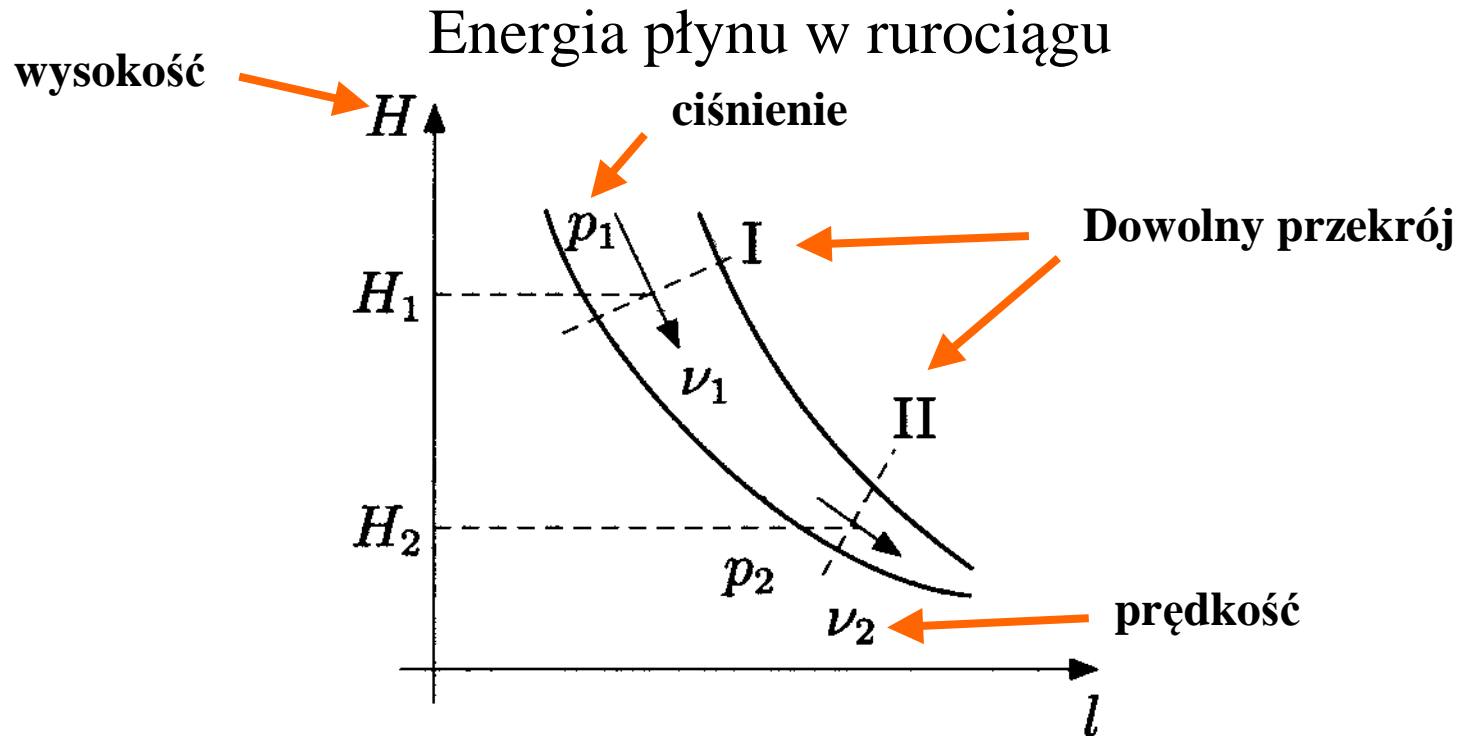
Prawo Bernoulliego

Prawo Bernoulliego stwierdza, że w ruchu ustalonym nieściśliwego płynu idealnego odbywającym się w polu sił ciężkości, całkowita **energia płynu** składająca się z: energii kinetycznej E_k , energii potencjalnej ciśnienia (objętości) E_v i energii potencjalnej położenia E_p **jest stała** wzdłuż danej linii prądu.

Prawo to wyraża zatem **zasadę zachowania energii mechanicznej**.

$$E_k + E_v + E_p = const$$

Linia prądu jest to linia styczna w każdym punkcie do kierunku prędkości cząstki płynu. Linie prądu są liniami wektorowego pola prędkości płynu.

$$E_{k1} + E_{v1} + E_{p1} = E_{k2} + E_{v2} + E_{p2}$$

Energie składowe odniesione do jednostki masy płynu wynoszą:

$$\frac{E_k}{m} = \frac{v^2}{2}$$

$$\frac{E_v}{m} = \frac{p}{\rho}$$

$$\frac{E_p}{m} = H \cdot g$$

Równanie Bernoulliego

Równanie Bernoulliego (obustronne dzielenie przez masę m):

$$\frac{v^2}{2} + \frac{p}{\rho} + Hg = const$$

Po przemnożeniu przez gęstość ρ otrzymuje się równanie ciśnień:

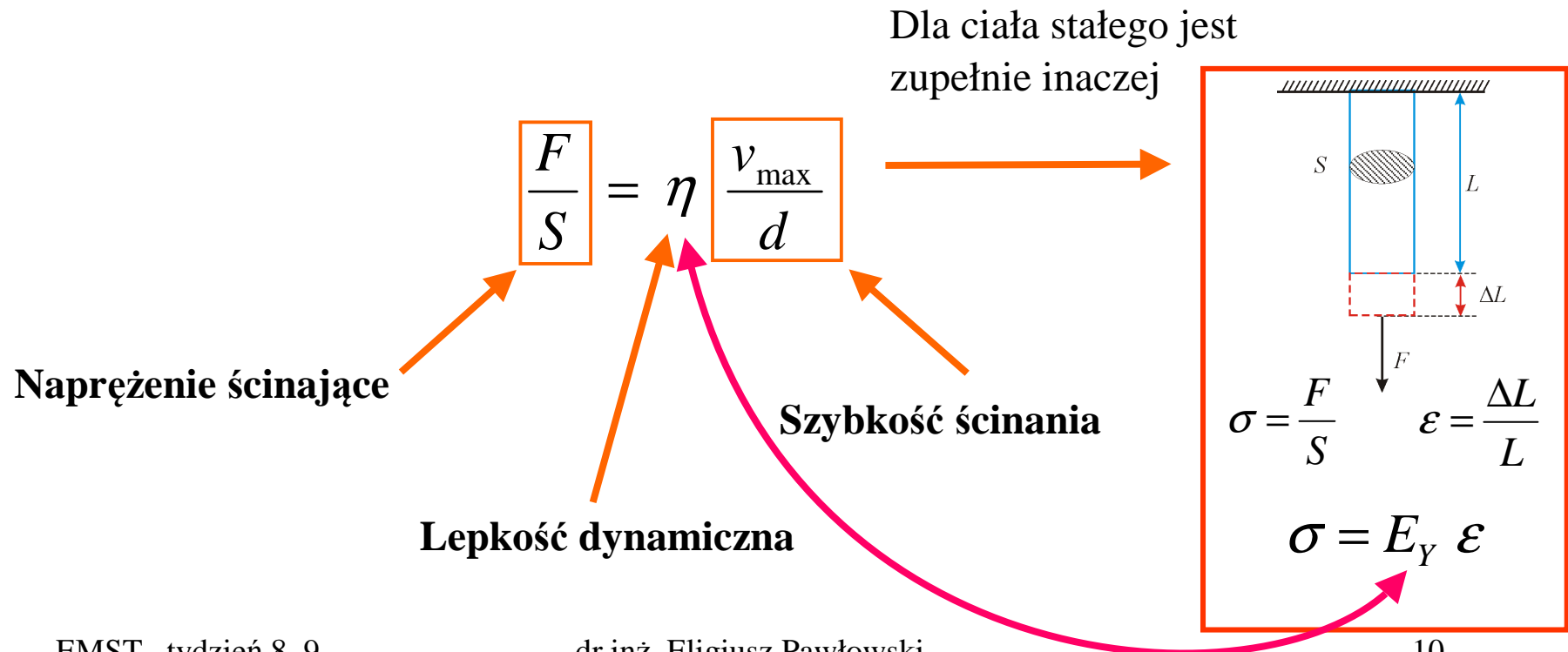
$$\frac{v^2 \rho}{2} + p + Hg\rho = const$$

Suma ciśnień: dynamicznego, statycznego i niwelacyjnego w każdym przekroju rurociągu **jest stała.**

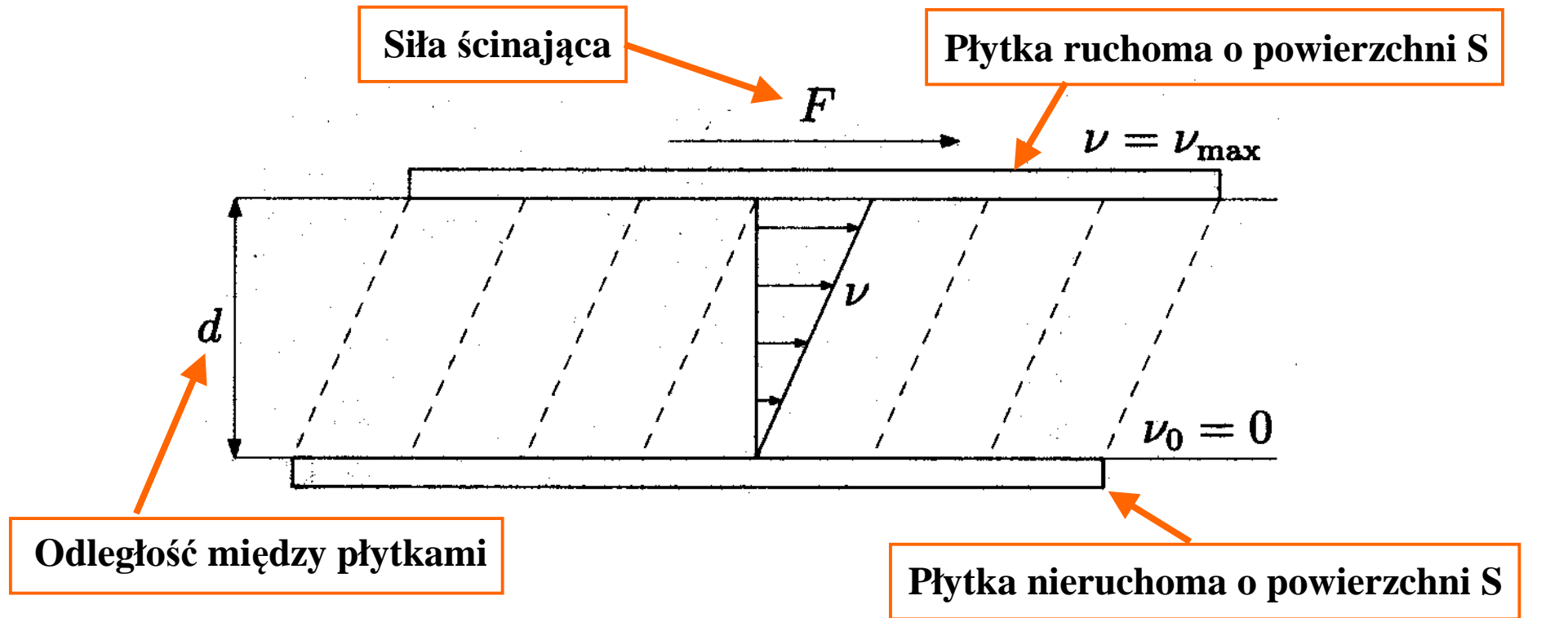
$$p_d + p + p_p = const$$

Płyn newtonowski

Płyn newtonowski (doskonale lepki) jest to płyn, w którym występuje wprost proporcjonalna zależność pomiędzy naprężeniem ścinającym a szybkością ścinania. Współczynnik proporcjonalności nazywany jest **lepkością dynamiczną**.

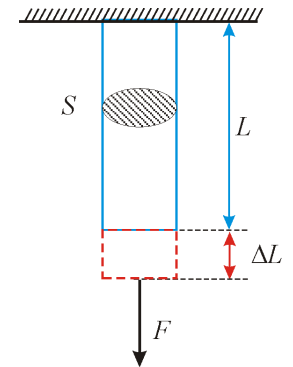

Naprężenie ścinające i szybkość ścinania w płynach

$$\frac{F}{S} = \eta \frac{v_{\max}}{d}$$

$$[\eta] = \text{N} \cdot \text{s} \cdot \text{m}^{-2} = \text{Pa} \cdot \text{s}$$

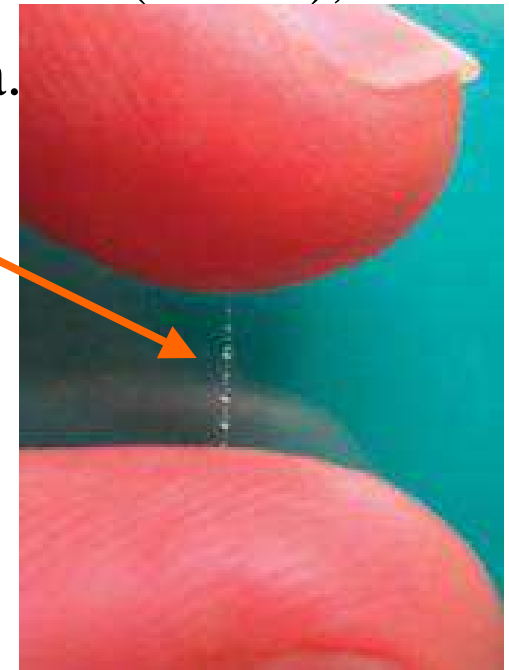

Płyny nienewtonowskie

W płynach **nienewtonowskich** zależność pomiędzy naprężeniami ścinającymi i prędkościami nie są liniowe. Takimi płynami są np.:

1. wodne zawiesiny klejów,
2. roztwory polimerów, emulsje,
3. wodne zawiesiny niektórych tlenków, węglowodanów (skrobi),
4. niektóre płyny fizjologiczne, np. ślina, nić pajęcza.

Pomiary parametrów przepływu płynów **nienewtonowskich** wymagają **specjalnych** metod, zazwyczaj innych od omawianych na tym wykładzie.

Liczba Reynoldsa

Zachowanie się płynu w rurociągu zależy od bezwymiarowego współczynnika nazywanego liczbą Reynoldsa Re

$$Re = \frac{v_{\acute{s}r} D \rho}{\eta}$$

gdzie:

$v_{\acute{s}r}$ – średnia prędkość płynu w rurociągu,

D – średnica rurociągu,

ρ – gęstość płynu

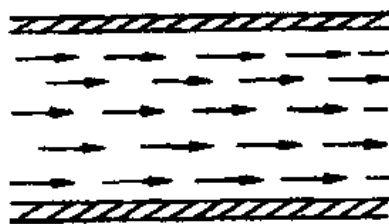
η – lepkość dynamiczna płynu

Przepływ laminarny i burzliwy

Dla małych wartości liczby Reynoldsa $Re < 2300$ przepływ płynu jest **laminarny**, dla dużych wartości liczby Reynoldsa $Re > 10000$ przepływ jest **burzliwy** (turbulentny). Pomędzy tymi wartościami występuje stan przejściowy.

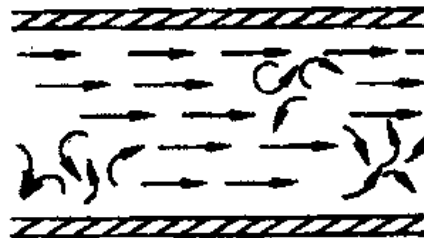
Podane wartości graniczne są **przybliżone**.

Przepływ płynu w rurociągu

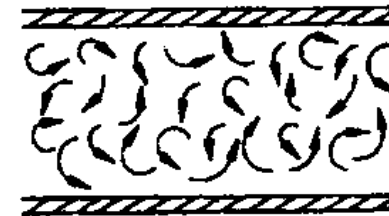
laminarny

$$Re < 2300$$

stan przejściowy

$$2300 < Re < 10000$$

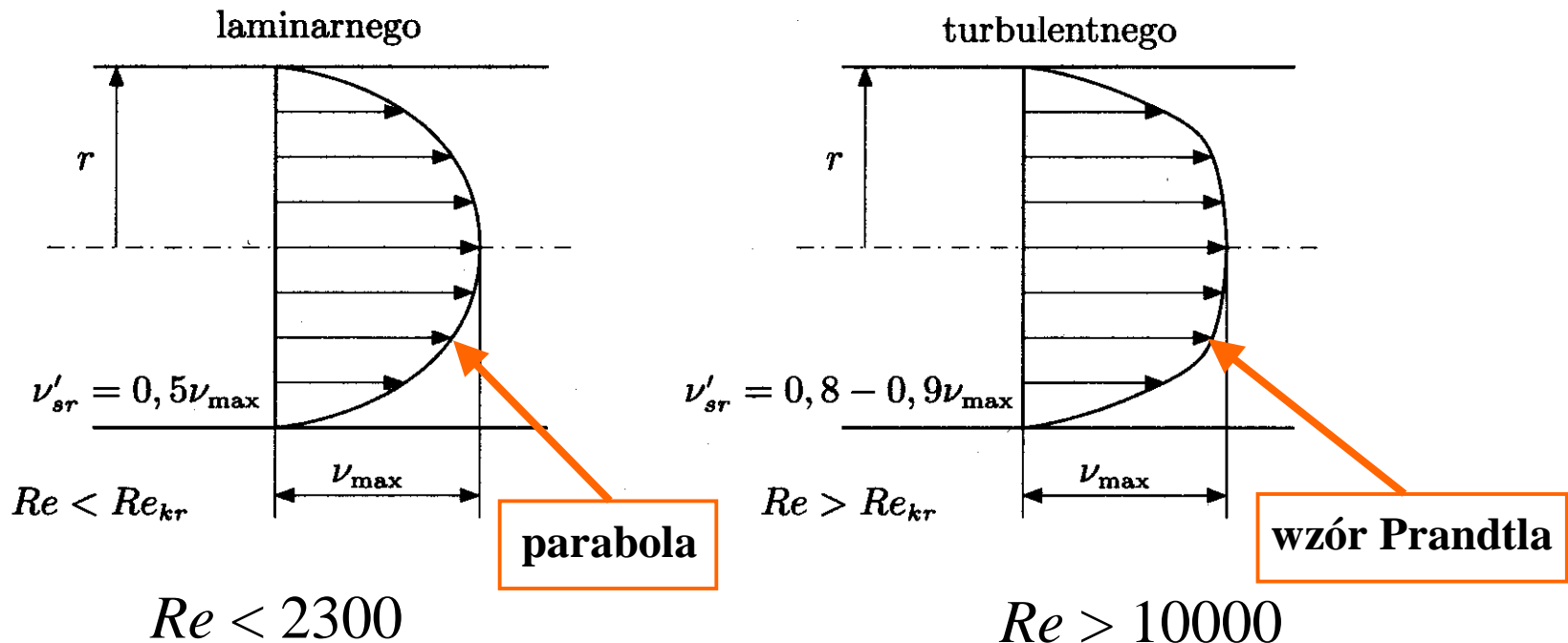
burzliwy

$$Re > 10000$$

Rozkład prędkości w przepływie laminarnym i burzliwym

Zależnie od rodzaju przepływu w rurociągu występuje różny rozkład prędkości płynu wzdłuż promienia przekroju r .

Rozkłady prędkości dla przepływów:

Spadek ciśnienia na rurociągu przy przepływie laminarnym

Na rurociągu o długości L i średnicy D występuje **spadek ciśnienia** Δp zależny od współczynnika oporu λ , gęstości ρ oraz średniej prędkości $v_{\acute{s}r}$:

$$\Delta p = \lambda \frac{L}{D} \frac{\rho v_{\acute{s}r}^2}{2}$$

Dla przepływu laminarnego ($Re < 2300$) **współczynnik oporu λ** zależy tylko od liczby Reynoldsa :

$$\lambda = \frac{64}{Re} \quad \leftarrow \quad Re = \frac{v_{\acute{s}r} D \rho}{\eta}$$

Wtedy spadek ciśnienia Δp jest **proporcjonalny do prędkości $v_{\acute{s}r}$** :

$$\Delta p = \frac{32L\eta}{D^2} v_{\acute{s}r}$$

Spadek ciśnienia na rurociągu przy przepływie burzliwym

Dla przepływu burzliwego ($Re > 10000$) współczynnik oporu λ jest stały, niezależny od prędkości płynu $v_{śr}$, zależy natomiast od **współczynnika chropowatości** ścianek rurociągu:

$$\frac{D}{2k}$$

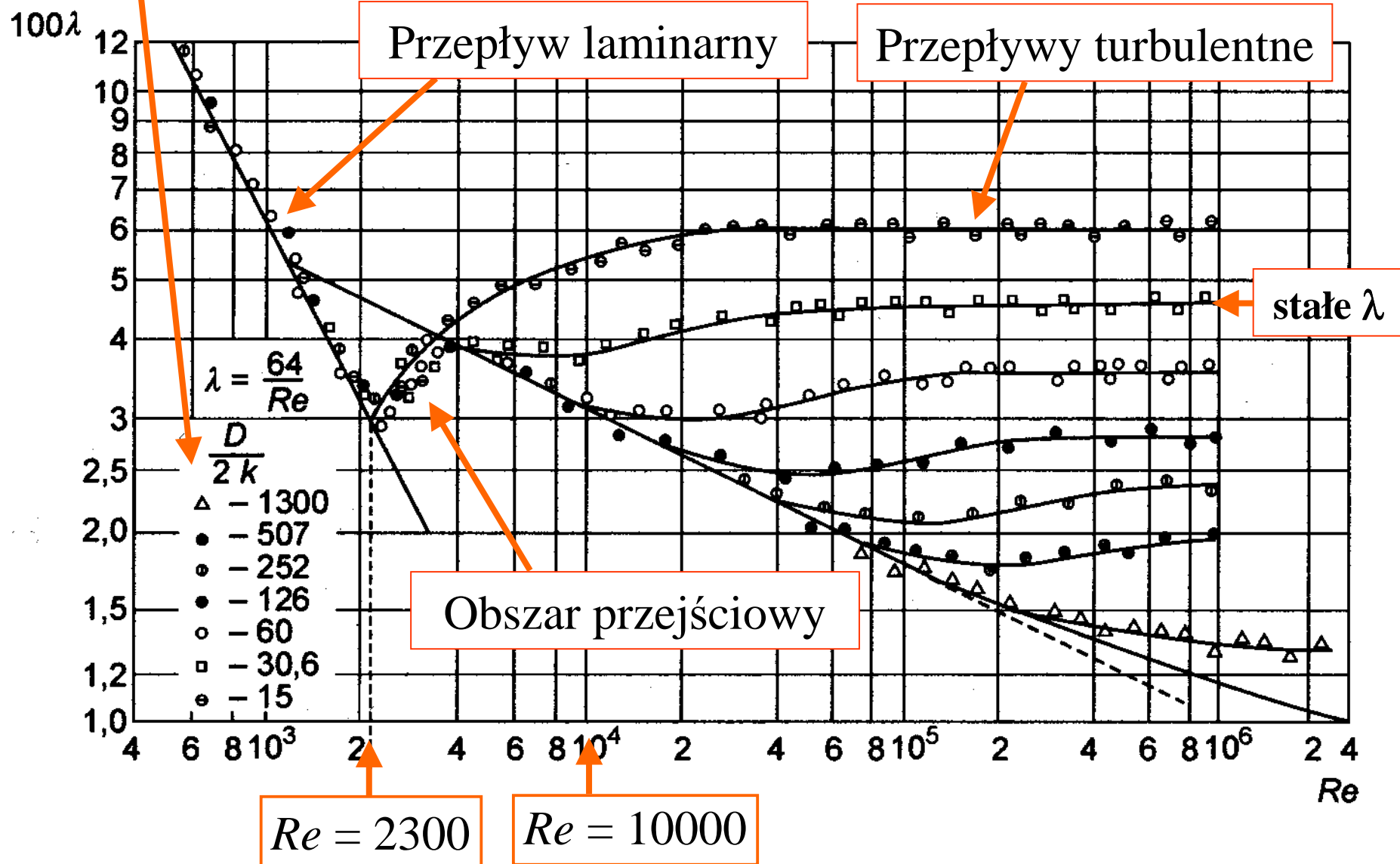
gdzie: D – średnica rurociągu,

k – średnica umownych ziaren piasku odpowiadająca wysokości chropowatość ścian rurociągu.

Uzyskane na drodze doświadczałnej zależności przedstawia wykres opracowany przez **Nikuradse**.

Współczynniki chropowatości

Wykres Nikuradse

Rodzaje płynów

W praktyce w pomiarach przepływów wyróżnia się:

1. Płyny jednorodne – gazy pod różnym ciśnieniem i ciecze,

2. Płyny niejednorodne – mieszaniny różnych cieczy, zawiesiny ciał stałych w gazach i cieczach, płyny dwufazowe (para wilgotna, mieszanka betonowa, zawiesina pyłu węglowego w powietrzu, transport pneumatyczny i hydrauliczny).

W jakim celu mierzy się przepływy ?

Pomiary parametrów przepływu płynów są konieczne do:

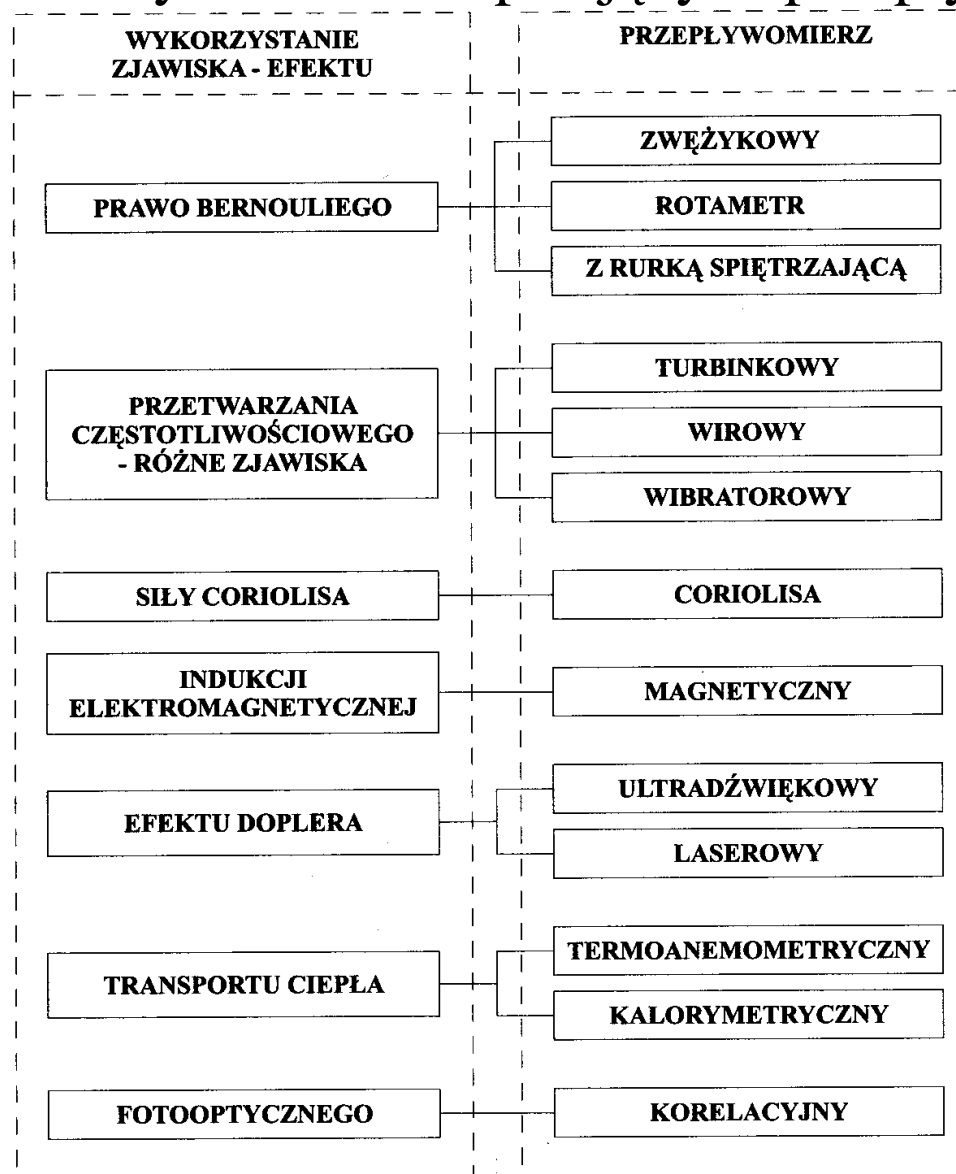
1. Wyznaczania zużycia mediów i ustalenia wysokości opłaty – pomiary zużycia wody, gazu, ciepła, paliw itp.,
2. Kontroli procesów technologicznych – pomiary ilości substratów i produktów reakcji chemicznych,
3. Nadzoru parametrów życiowych w medycynie – pomiar przepływu powietrza, krwi itp.
i w wielu innych zastosowaniach ...

Anemometry, przepływomierze i liczniki

Mierniki do pomiaru parametrów przepływu płynów:

1. Przyrządy mierzące **prędkość** płynów – **anemometry**: rurki spiętrzające, prędkościomierze turbinkowe, termoanemometry, prędkościomierze dopplerowskie.
2. Przyrządy mierzące **natężenie** przepływu masowego lub objętościowego – **przepływomierze**: zwężki, rotametry, turbinkowe, wirowe (Karmana), Coriolisa, elektromagnetyczne, ultradźwiękowe, kalorymetryczne, korelacyjne i inne
3. Przyrządy mierzące **ilość** (masę lub objętość) płynu – **liczniki** ilości płynu: liczniki wody (wodomierze), liczniki gazu (gazomierze), liczniki do paliw płynnych (dystrybutory paliw).

Pomiary wielkości opisujących przepływy

Pomiary prędkości płynów

Pomiary prędkości płynów umożliwiają wyznaczenie prędkości w małym obszarze, zarówno w przestrzeni otwartej, jak i w rurociągach.

Mają one zastosowanie między innymi do:

- Wyznaczania rozkładu przestrzennego prędkości płynu,
- Wyznaczania prędkości wiatru,
- Pomiaru szybkości samolotów i samochodów (wyścigowych) względem otaczającej atmosfery,
- Pomiaru natężenia przepływu po uwzględnieniu wymiarów rurociągu.

Rurka spiętrzająca

Rurka spiętrzająca umieszczona odpowiednio w ruchomym płynie umożliwia pomiar ciśnienia dynamicznego p_d :

$$p_d = \frac{v^2 \rho}{2}$$

czyli że:

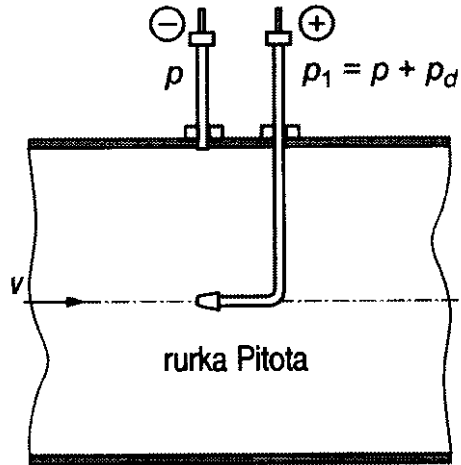
$$v = \sqrt{\frac{2p_d}{\rho}}$$

Pojedyncza rurka spiętrzająca mierzy sumę ciśnienia dynamicznego p_d i ciśnienia statycznego p . Należy więc niezależnie zmierzyć ciśnienie statyczne p i obliczyć różnicę ciśnień $\Delta p = p_d$.

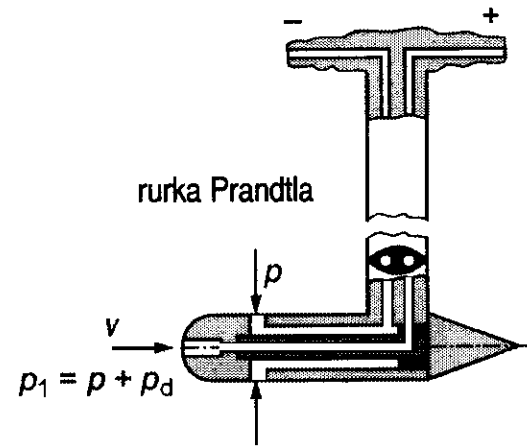

Rurka spiętrzająca - konstrukcje

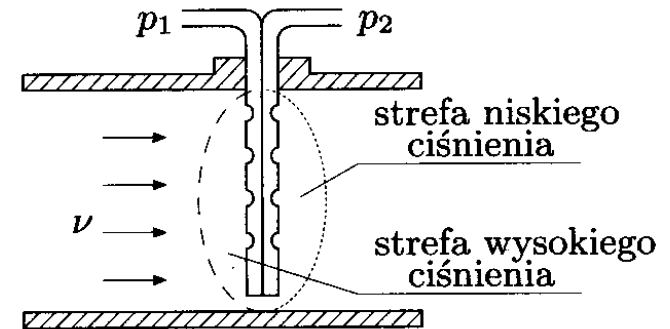
Rurka Pitota

Rurka Prandtla

Rurka uśredniająca

$$\Delta p = p_1 - p = p + p_d - p = p_d$$

k - współczynnik uwzględniający konstrukcję rurki

$$v = k \sqrt{\frac{2\Delta p}{\rho}}$$

Rurka Pitota i Prandtla do pomiaru prędkości samolotu

Rurka Prandtla w samolocie Mirage

Rurka spiętrzająca - parametry

Parametry rurek spiętrzających:

- błędy pomiaru: $1 \div 2 \%$
- zakres temperatur pracy: do ok. $400 \div 500^{\circ}\text{C}$
- liczba Reynoldsa: $Re > 200$
- średnica rurociągów: $50\text{mm} \div 2 \text{ m}$

Anemometr turbinowy

Anemometry turbinowe znajdują zastosowanie w pomiarach prędkości wiatru, prędkości przepływu powietrza w kanałach wentylacyjnych, punktowych pomiarów prędkości wody w rzekach itp.

Zasada działania anemometrów turbinowych polega na zmianie **energii kinetycznej** przepływającego płynu **na ruch obrotowy** wirnika pomiarowego. Sygnał z wirnika jest przetwarzany na impulsy elektryczne za pomocą czujników prędkości obrotowej (indukcyjnych, optycznych, hallotronowych lub innych), które są następnie formowane i przetwarzane na wskazanie.

Anemometry turbinowe

Anemometr czasowy (Robinsona)

Anemometr skrzydełkowy (Staffela)

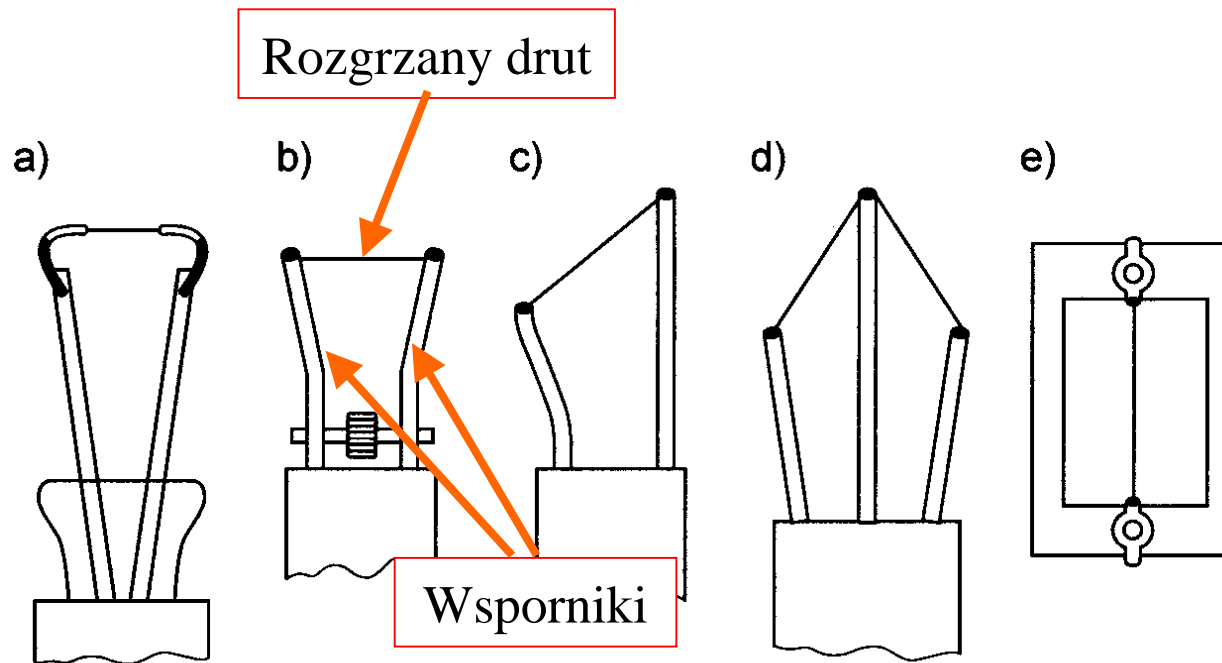
Zapora wodna w Solinie

Anemometr czasowy Robinsona zainstalowany
na zaporze wodnej w Solinie

Termoanemometr

Termoanemometr działa na zasadzie odbioru ciepła z grzejnika przez przepływający płyn. Miarą prędkości płynu jest zmiana ilości ciepła oddawanego oddawanego przez rozgrzany drut do poruszającego się płynu. Termoanemometr składa się z sondy termoanemometrycznej i układu pomiarowego.

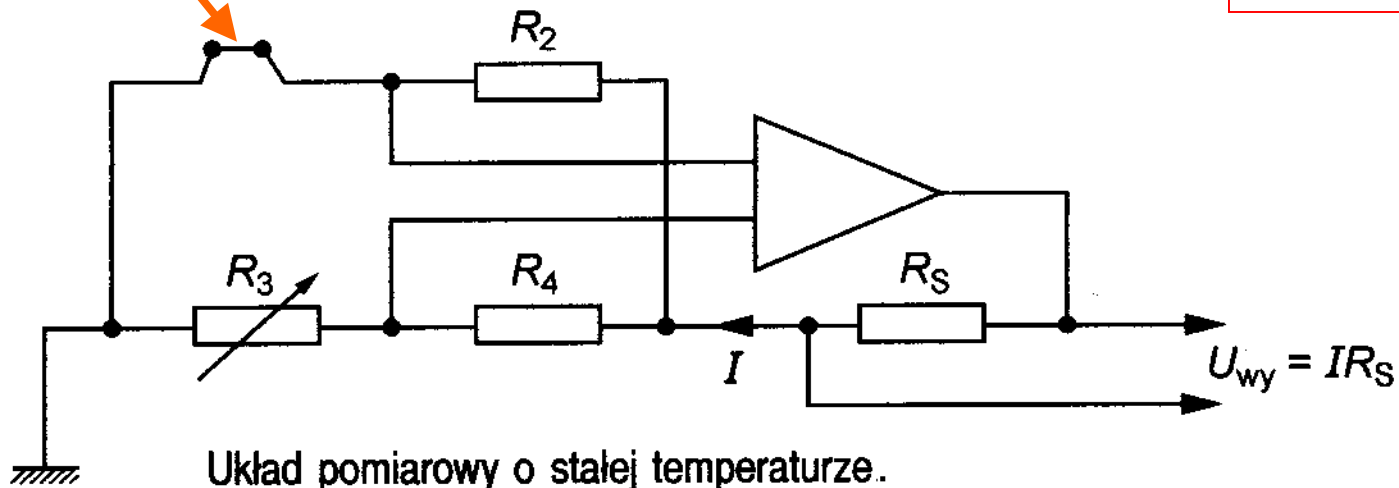

Konstrukcje sond termoanemometrów
dr inż. Eligiusz Pawłowski

Termoanemometr o stałej temperaturze

Rozgrzany drut

$V > 2 \text{ m/s}$

Układ pomiarowy o stałej temperaturze.

Rezystorem R_3 zadaje się żadaną temperaturę.

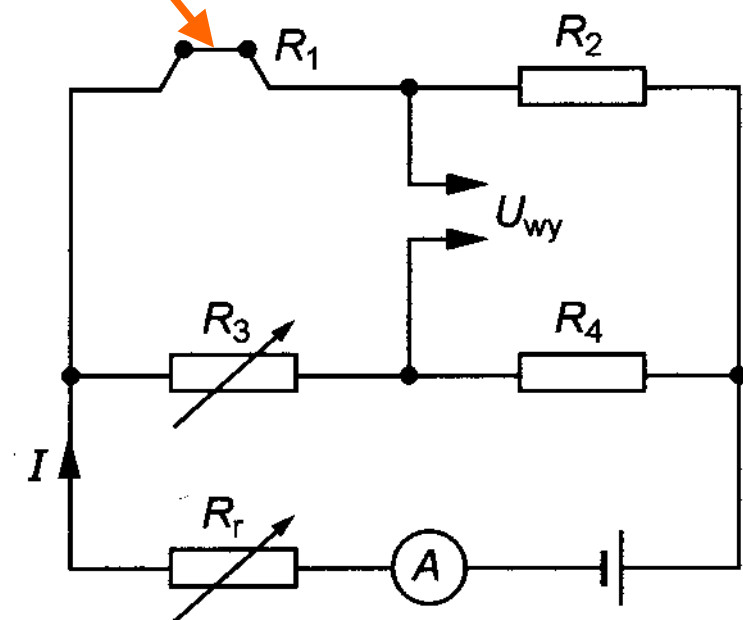
Miarą prędkości płynu jest **zmiana prądu I** (mocy) grzania konieczna do utrzymania **stałej temperatury** (rezystancji) drutu. Układ sprzężenia zwrotnego utrzymuje stan równowagi mostka, czyli stałą rezystancję (temperaturę) drutu.

Rozgrzany drut

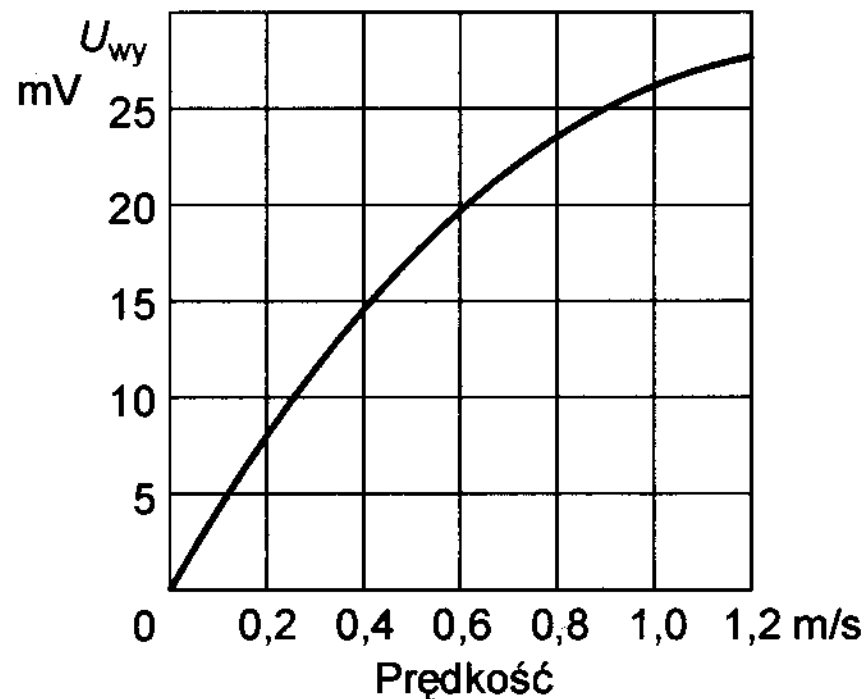
Termoanemometr o stałym prądzie

$V < 2 \text{ m/s}$

Układ pomiarowy anemometru stałoprądowego

charakterystyka anemometru stałoprądowego

Miarą prędkości płynu jest **zmiana rezystancji R_1** drutu grzanego stałym prądem, spowodowana zmniejszeniem jego temperatury przez przepływający płyn. Sygnałem wyjściowym napięcie U_{wy} na przekątnej niezrównoważonego mostka.

Termoanemometr - wzory

W nieruchomym ośrodku ($v=0$) ilość ciepła Q oddawana przez rozgrzany drut do otoczenia zależy od różnicy temperatury drutu T i temperatury otoczenia T_o oraz współczynnika oddawania ciepła a :

$$Q = I^2 R = a(T - T_o), \text{ dla } v = 0$$

W ruchomym ośrodku ($v>0$) ilość ciepła Q oddawana przez rozgrzany drut do otoczenia zwiększa się:

$$Q = I^2 R = (a + bv^n)(T - T_o), \text{ dla } v > 0$$

Współczynniki a , b , n zależą od konstrukcji sondy.

Termoanemometry - parametry

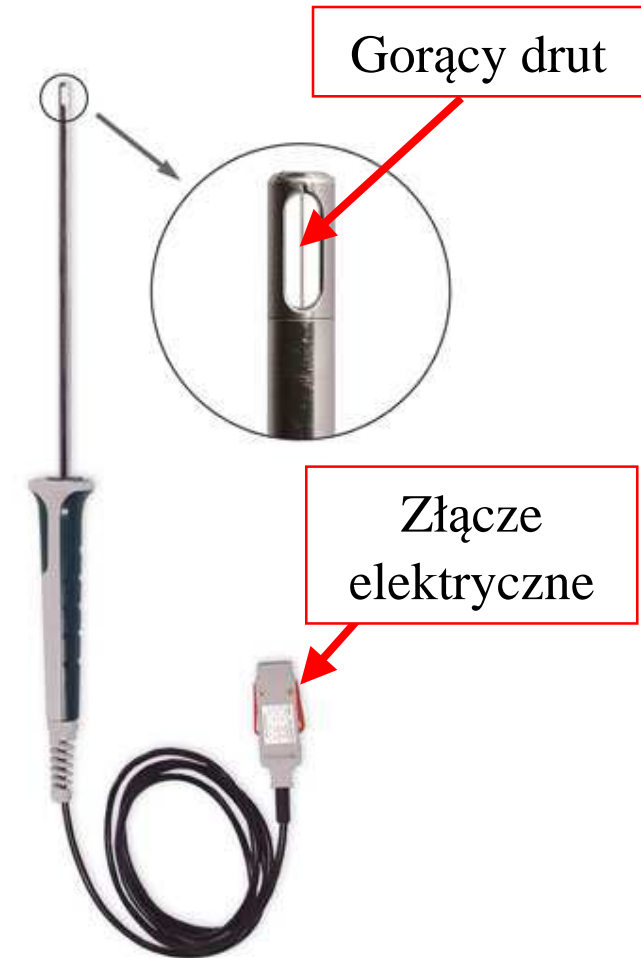
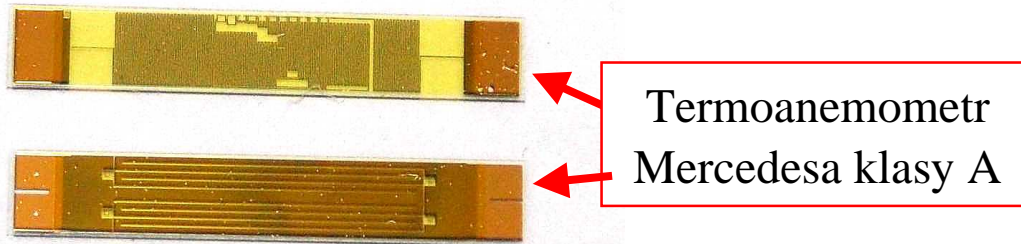
Parametry termoanemometrów:

- średnica drutu sondy: $1 \div 20\mu\text{m}$
- długość drutu sondy: $0,1 \div 10\text{mm}$
- rezystancja drutu sondy: $3 \div 11\Omega$
- błędy pomiaru: do kilkunastu %
- zakres temperatur pracy: do ok. 750°C (platyna)
- zakres mierzonych prędkości: $0,15 \div 300\text{m/s}$
- częstotliwość graniczna pomiarów: $500 \div 1000\text{Hz}$

Termoanemometry – przykłady wykonania

Termoanemometr układu ssania w samochodzie

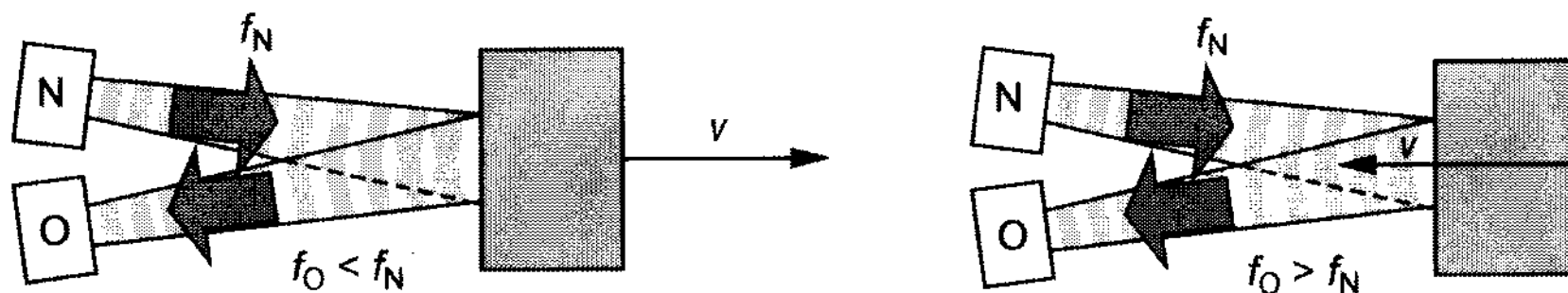

Termoanemometr laboratoryjny

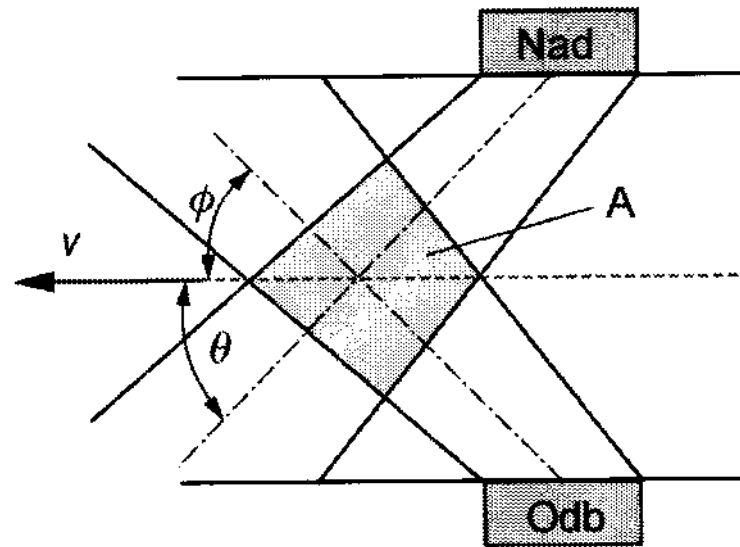
Prędkościomierz dopplerowski

Efekt Dopplera – fala mechaniczna (ultradźwiękowa) odbita przez ciało poruszające się z szybkością v ma częstotliwość f_O inną od częstotliwości padającej f_N . Częstotliwość Dopplera f_D (różnicowa) wynosi:

$$f_D = f_N - f_O = f_N \frac{2v}{c} = \frac{2v}{\lambda_N}$$

Prędkościomierz dopplerowski

Stosowany w praktyce układ głowic ultradźwiękowych

$$f_D = f_N \frac{v}{c} (\cos \Theta + \cos \Phi)$$

Prędkościomierz Dopplerowski - parametry

Parametry prędkościomierzy Dopplerowskich :

- częstotliwość pracy: $0,2 \div 2\text{MHz}$
- rozmiar obszaru roboczego: $20 \div 50\text{mm}$
- błędy pomiaru: $0,2 \div 2\%$

Pomiary strumienia masy i objętości - definicje

Strumień masy (masowe natężenie przepływu) q_m jest to masa m płynu, która przepływa przez przekrój poprzeczny rurociągu w jednostce czasu t (jednostką jest kg/s):

$$q_m = \frac{dm}{dt} \approx \frac{m}{t}$$

Strumień objętości (objętościowe natężenie przepływu) q_v jest to objętość V płynu, która przepływa przez przekrój poprzeczny rurociągu w jednostce czasu t (jednostką jest m³/s):

$$q_v = \frac{dV}{dt} \approx \frac{V}{t}$$

Pomiary natężenia przepływu

Przepływomierze są przyrządami do pomiaru strumienia masy q_m lub objętości q_V płynu jednorodnego w rurociągu o przekroju (zazwyczaj) kołowym, w którym cały przekrój rurociągu jest wypełniony płynem.

Zależnie od zasady działania przepływomierze reagują na strumień masy (przepływomierze Coriolisa i kalorymetryczne) albo na strumień objętości (pozostałe rodzaje przepływomierzy). Znając gęstość płynu ρ (pamiętając o zależności od temperatury) można dokonać przeliczenia:

$$q_m = q_V \rho$$

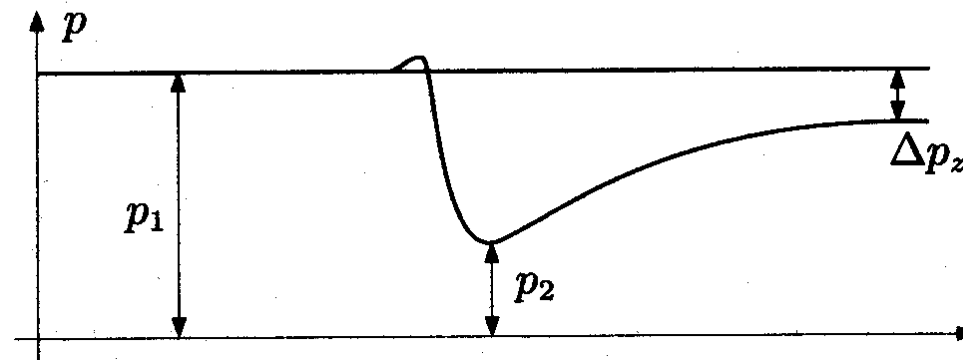
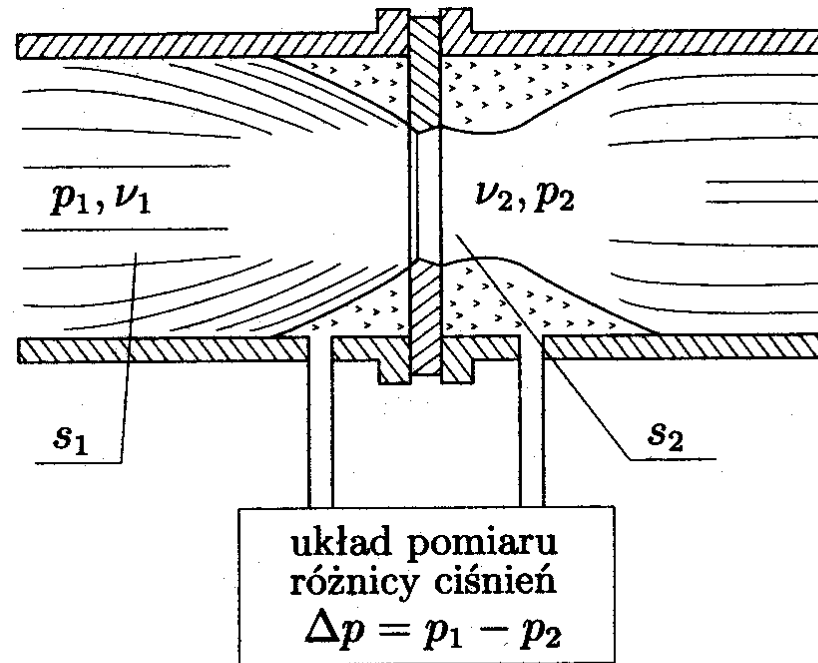
Przepływomierz zwężkowy

Zwężka jest elementem konstrukcyjnym stanowiącym odpowiednio ukształtowaną przegrodę wstawioną do rurociągu, powodującą miejscowe zmniejszenie przekroju rurociągu.

Zmniejszenie przekroju rurociągu powoduje zmianę prędkości i ciśnienia płynu. Miarą objętościowego natężenia przepływu q_V jest różnica ciśnień Δp (ciśnienie różnicowe) mierzona w odpowiednich punktach rurociągu przed i za zwężką.

Zasada działania zwężki wynika z równania Bernoulliego i warunku ciągłości przepływu w każdym przekroju rurociągu.

Przepływomierz zwężkowy

Przepływomierz zwężkowy - wzory

Prawo ciągłości przepływu

$$q_V = v_1 s_1 = v_2 s_2$$

$$\frac{v_1}{v_2} = \frac{s_2}{s_1}$$

Przekształcone równanie
Bernoulliego dla $H = \text{const}$

$$\frac{1}{2} \rho (v_2^2 - v_1^2) = p_1 - p_2 = \Delta p$$

Po podstawieniu otrzymamy

$$q_V = v_1 s_1 = \frac{s_2}{\sqrt{1 - \left(\frac{s_2}{s_1}\right)^2}} \sqrt{\frac{2\Delta p}{\rho}}$$

Przepływomierz zwężkowy – wzory c.d.

Wprowadzamy pomocnicze oznaczenie m

$$\frac{s_1}{s_2} = m$$

Po podstawieniu otrzymamy wzór na **przepływ objętościowy**

$$q_V = s_1 \frac{m}{\sqrt{1-m^2}} = s_1 \alpha_0 \sqrt{\frac{2\Delta p}{\rho}}$$

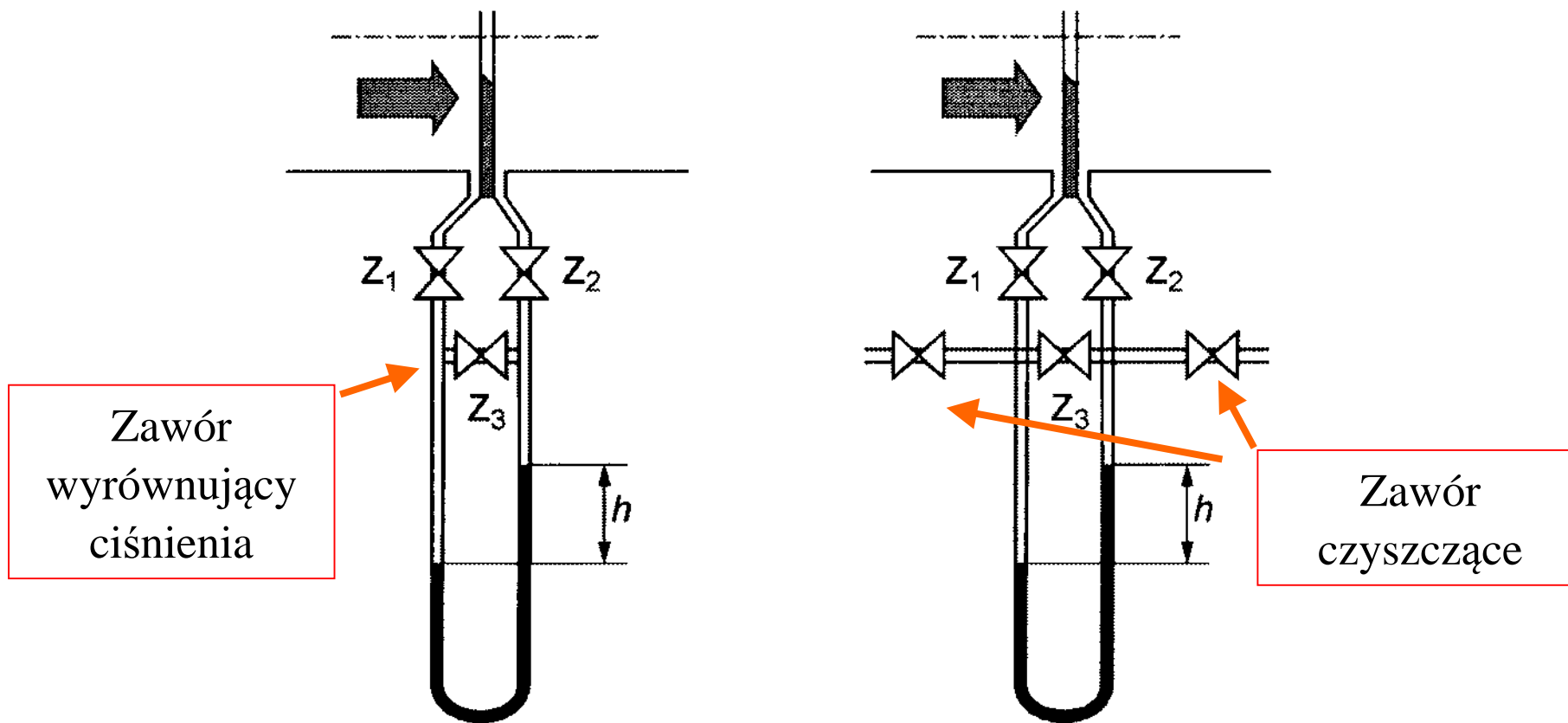
Wprowadzamy α_0 -teoretyczny współczynnik przepływu

$$\alpha_0 = \frac{m}{\sqrt{1-m^2}}$$

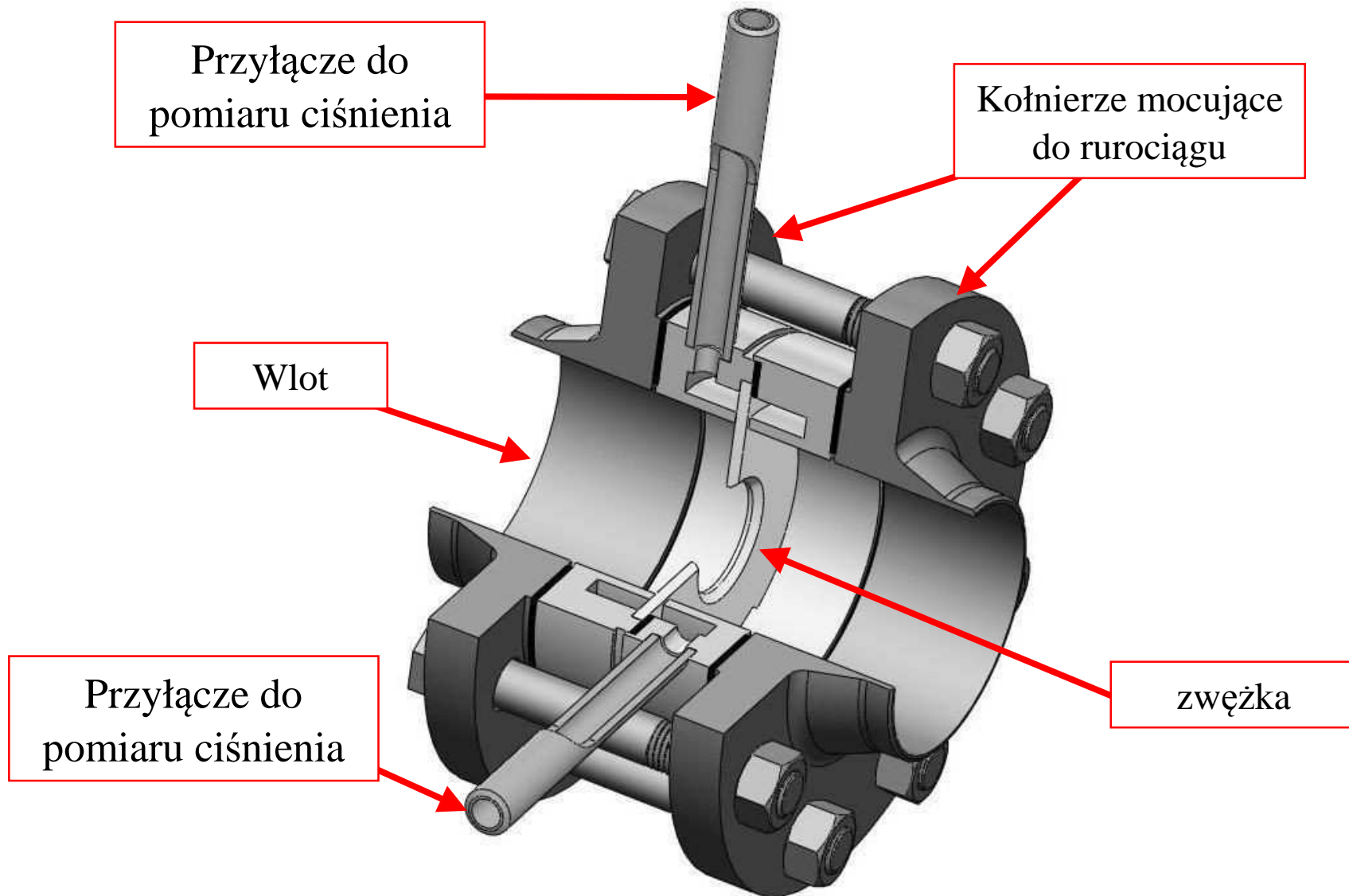
Po podstawieniu gęstości ρ otrzymamy wzór na **przepływ masowy**

$$q_m = s_1 \alpha_0 \sqrt{2 \rho \Delta p}$$

Przepływomierz zwężkowy – dołączanie manometru

Przepływomierz zwężkowy – przykład konstrukcji

Przepływomierz zwężkowy - parametry

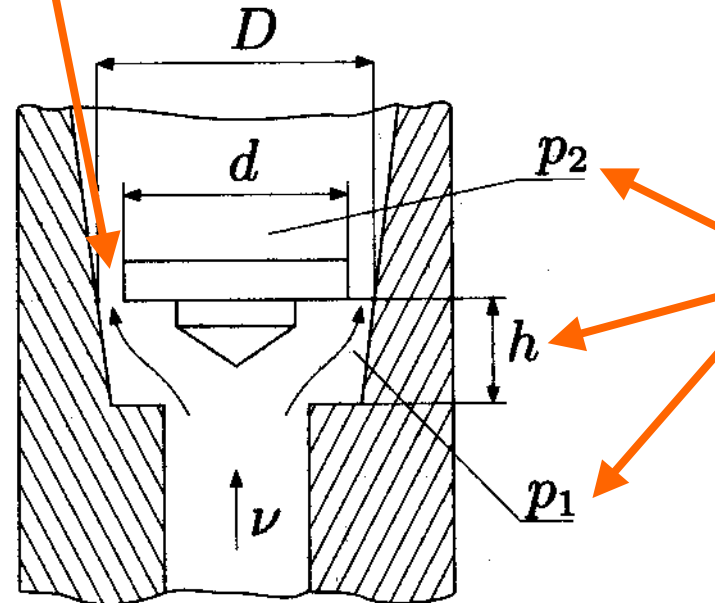
Parametry przepływomierzy zwężkowych:

- średnica rurociągu: 50 ÷ 1000mm
- zakresowość q_{Vmax}/q_{Vmin} : ok.12:1
- błędy pomiaru: 0,1 ÷ 1 %
- zakres prędkości przepływu gazów: 1 ÷ 60m/s
- zakres prędkości przepływu cieczy: 0,05 ÷ 8m/s

Rotametr

Powierzchnia szczeliny zależy od położenia pływaka h

Położenie pływaka h jest miarą różnicy ciśnień Δp

Zwiększająca się średnica rurki zapewnia osiągnięcie punktu równowagi sił działających na pływak na wysokości h . Siła ciężkości mg zrównoważy różnicę ciśnień Δp pod i nad pływakiem.

Rotametr - wzory

Siła ciężkości działająca na pływak (o masie m_p) zostanie zrównoważone różnicą ciśnień:

$$m_p g = \frac{\pi d^2}{4} (p_1 - p_2) = \frac{\pi d^2}{4} \Delta p$$

Objętościowe natężenie przepływu jest równe:

Wzór taki sam jak dla
przepływomierza zwężkowego

$$q_V = \alpha_p s \sqrt{\frac{2\Delta p}{\rho}}$$

$$s = \frac{\pi}{4} (D^2 - d^2)$$

Pole powierzchni szczeliny wokół pływaka, zależne od wysokości h i kształtu rurki

α_p

Współczynnik przepływu, wartość stała

Rotametr - wzory

Po podstawieniu Δp otrzymamy:

$$q_V = \alpha_p \frac{\pi}{4} (D^2 - d^2) \sqrt{2 \frac{4m_p g}{\rho \pi d^2}}$$

Wprowadzając stałą α_g można zapisać:

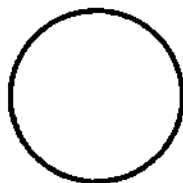
$$q_V = \alpha_g (D^2 - d^2)$$

Liniowe wskazania $q_V \sim h$ otrzymuje się dla liniowej zależności:

$$h = k_g (D^2 - d^2)$$

Pływaki rotametrów

a)

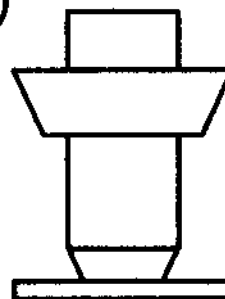
kulka

b)

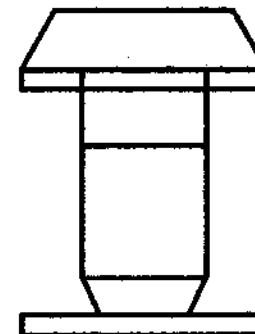
wyrównujący strumień
pływu

c)

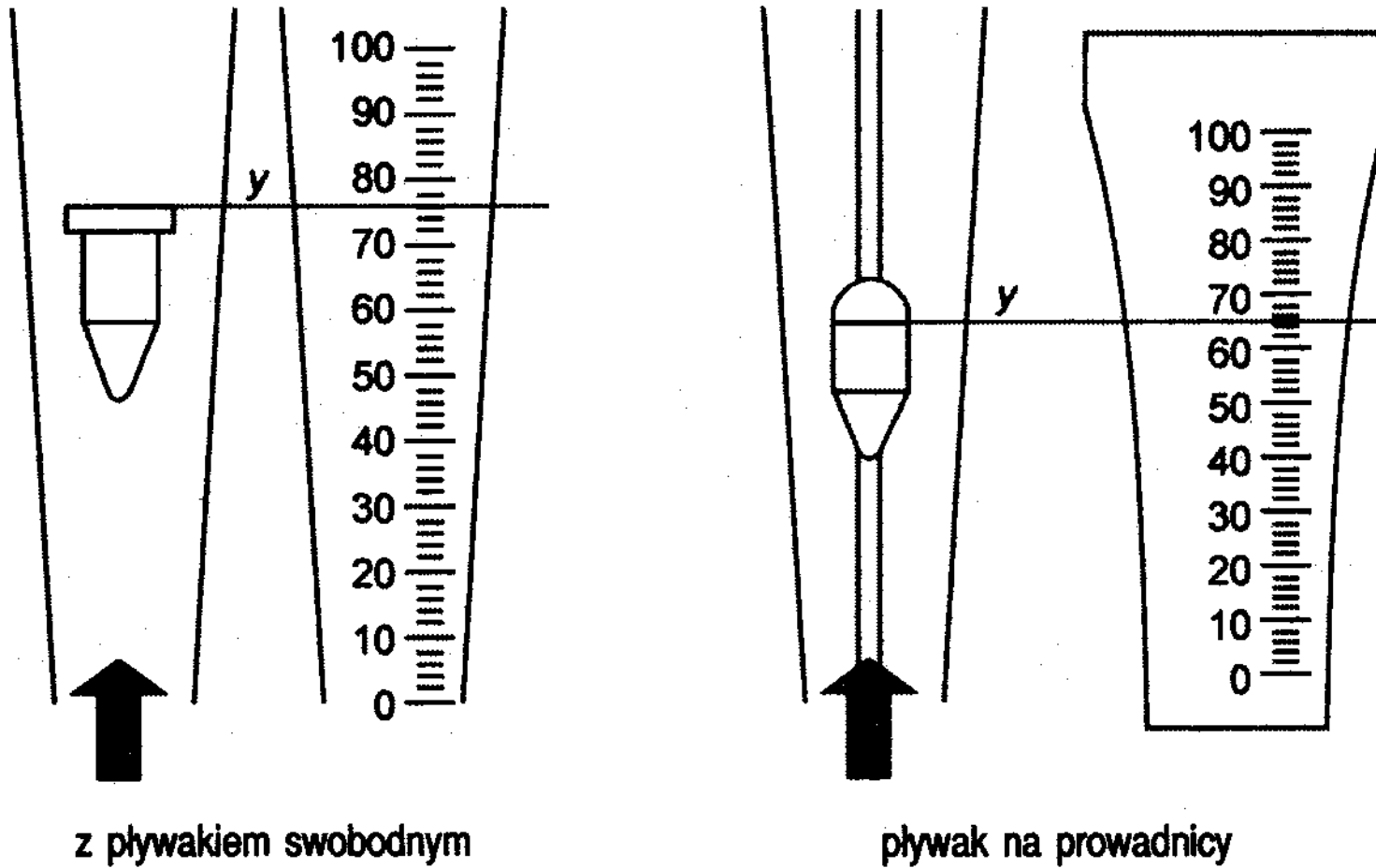
ograniczający wpływ
lepkości płynu

d)

niewrażliwy na lepkość
pływu

Konstrukcje rotametrów

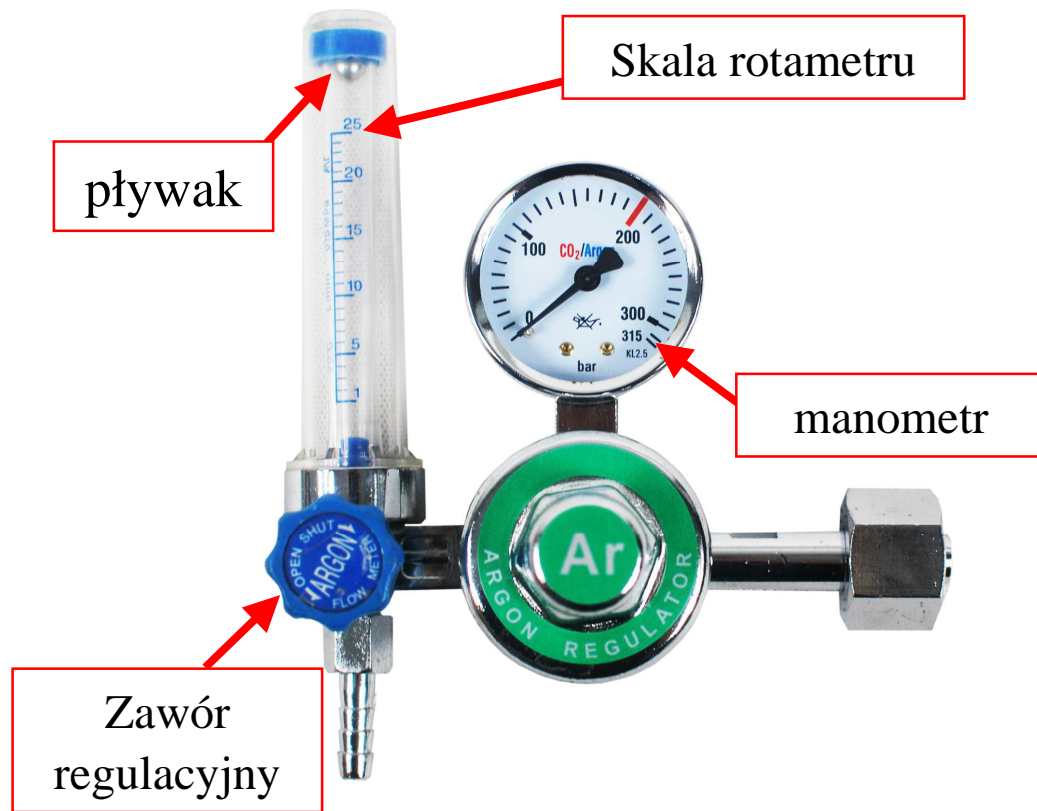

Rotametry - parametry

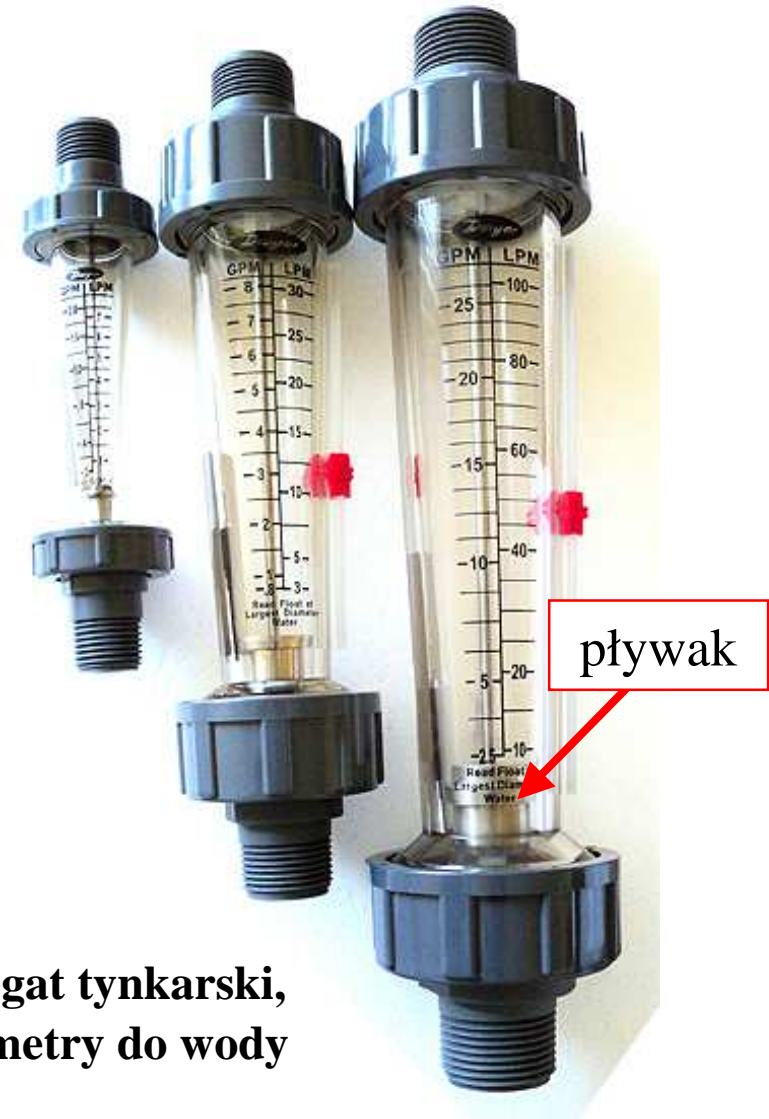
Parametry rotametrów:

- zakresowość $q_{Vmax} / q_{Vmin} : (8 \div 12):1$
- błędy pomiaru: $1 \div 2 \%$
- zakres natężenia objętościowego gazów: $1 \div 2500\text{dm}^3/\text{h}$
- zakres natężenia objętościowego cieczy: $0,1 \div 80\text{dm}^3/\text{h}$

Rotametry – przykłady konstrukcji przemysłowych

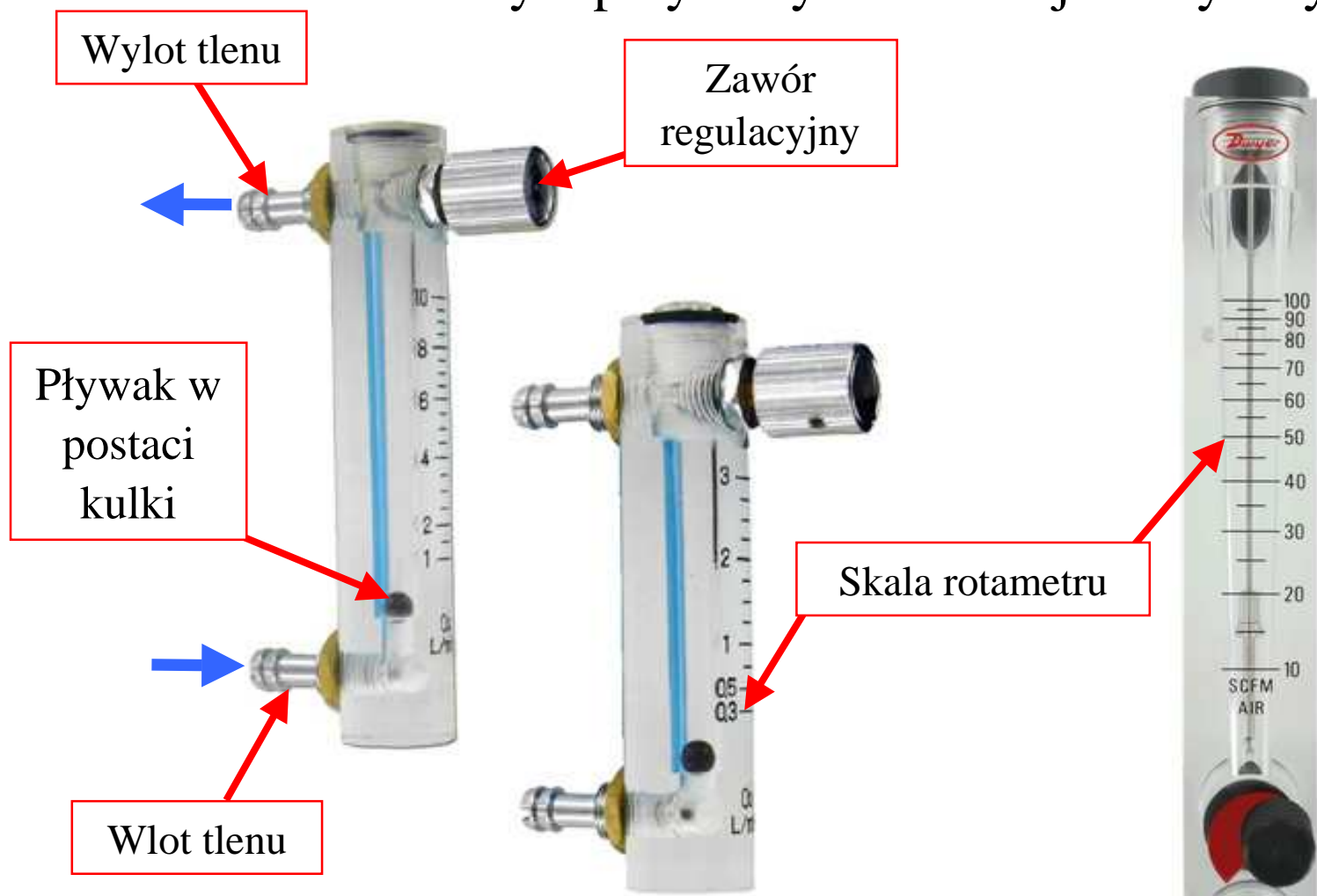

**Spawanie w atmosferze
ochronnej CO₂, Argon**

**Agregat tynkarski,
rotametry do wody**

Rotametry – przykłady konstrukcji medycznych

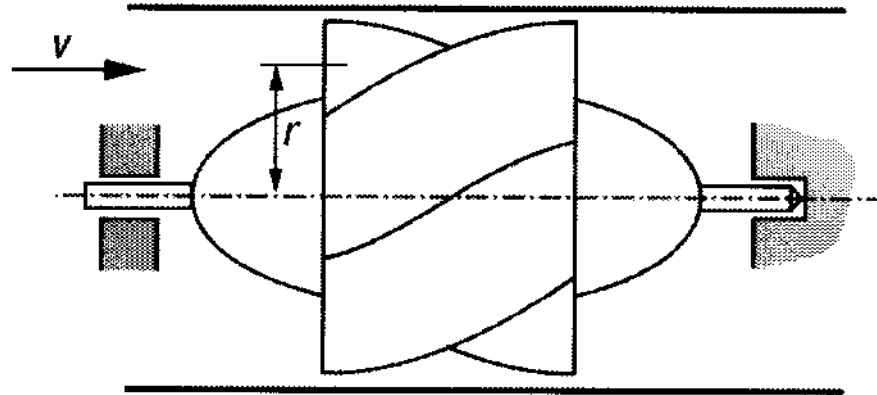

Rotametry do tlenu

Rotametr do powietrza

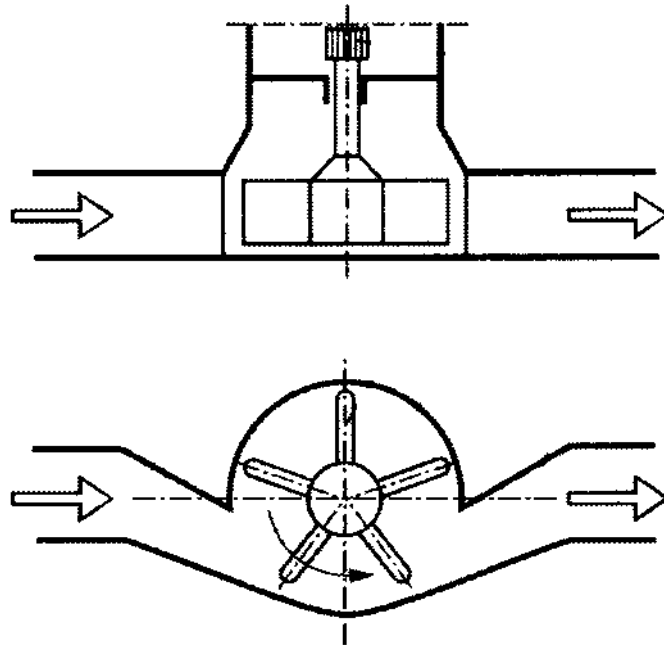
Przepływomierz turbinowy Woltmana

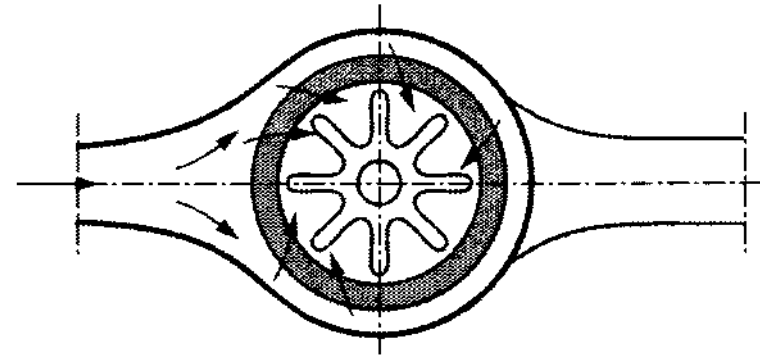
W przepływomierzach turbinowych zachodzi proporcjonalność prędkości obrotowej ω wirnika od objętościowego natężenia przepływu:

$$q_v = \frac{\omega}{k} = \frac{2\pi f}{nk} = q f$$

Przepływomierz turbinowy

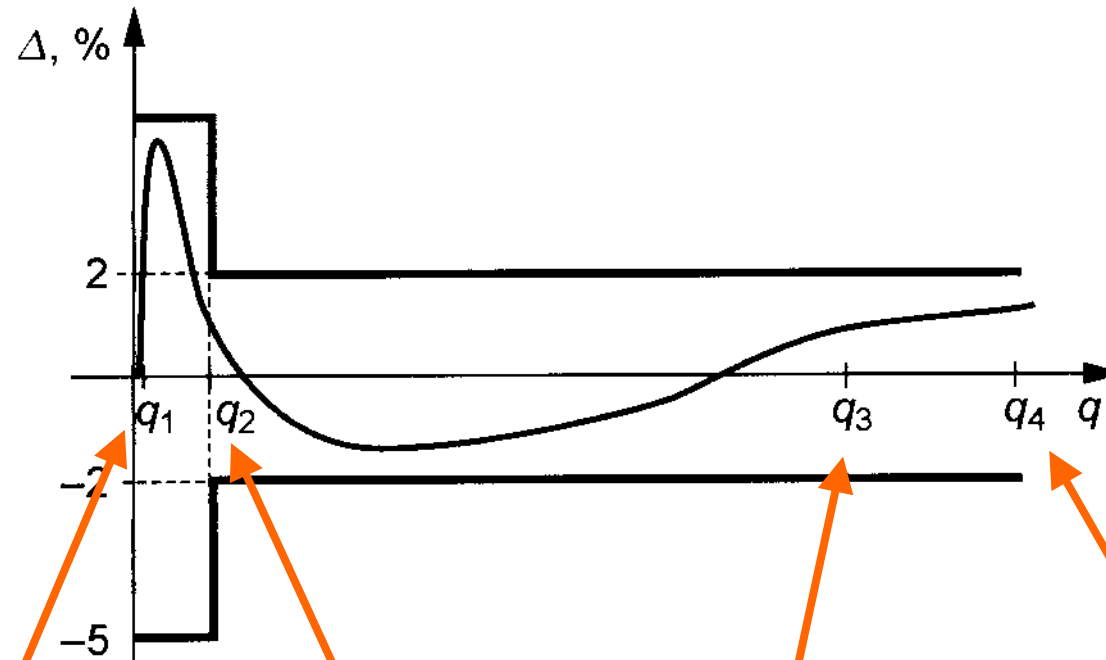

Przepływomierz z turbinką Peltona, **jednostrumieniowy**

Przepływomierz z turbinką Francisa, **wielostrumieniowy**

Przepływomierz turbinowy – krzywa błędów

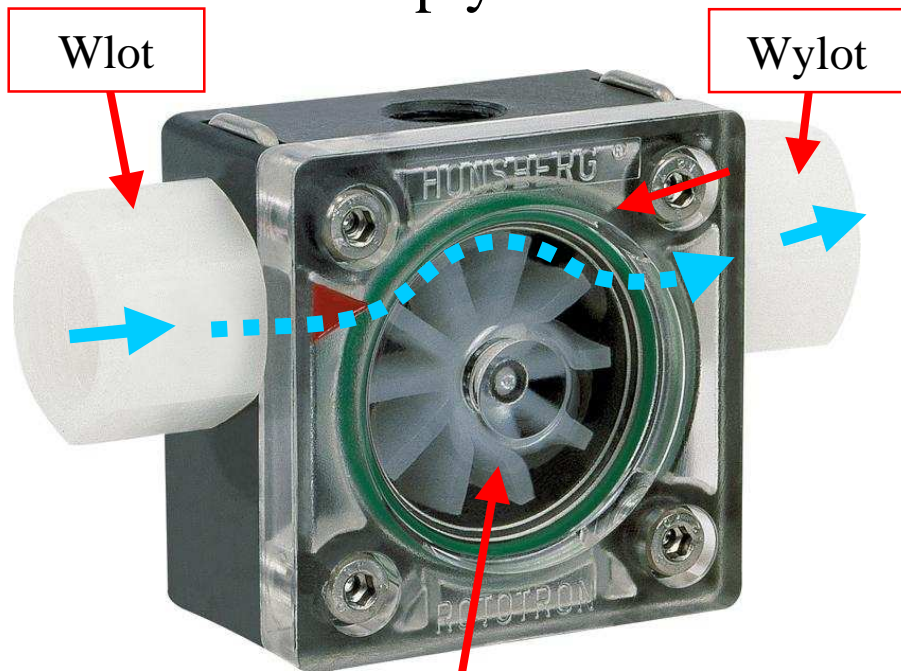
Przepływ minimalny

Przepływ pośredni

Przepływ ciągły

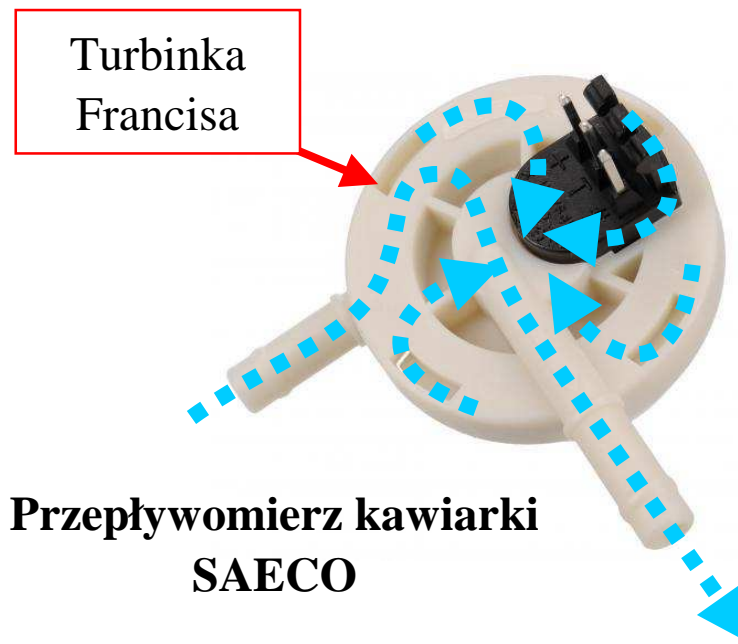
Przepływ maksymalny

Przepływomierz turbinowy – przykłady konstrukcji

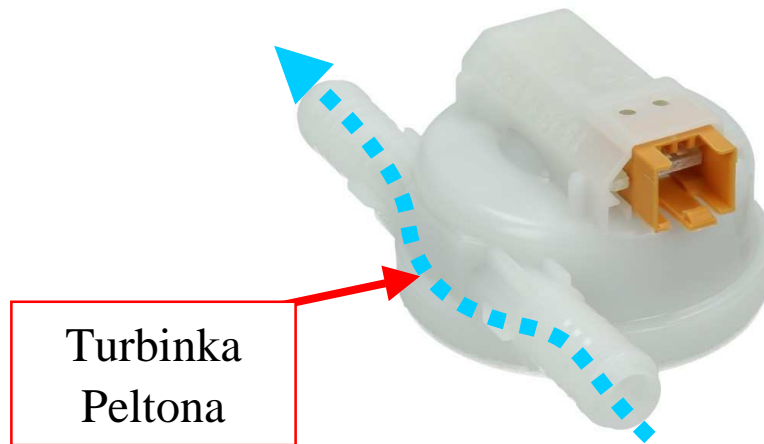

Turbinka Peltona

Przepływomierz przemysłowy jednostrumieniowy

Przepływomierz kawiarki SAECO

Turbinka Peltona

Przepływomierz pralki BOSH

Przepływomierz wirowy (*ang. Vortex*)

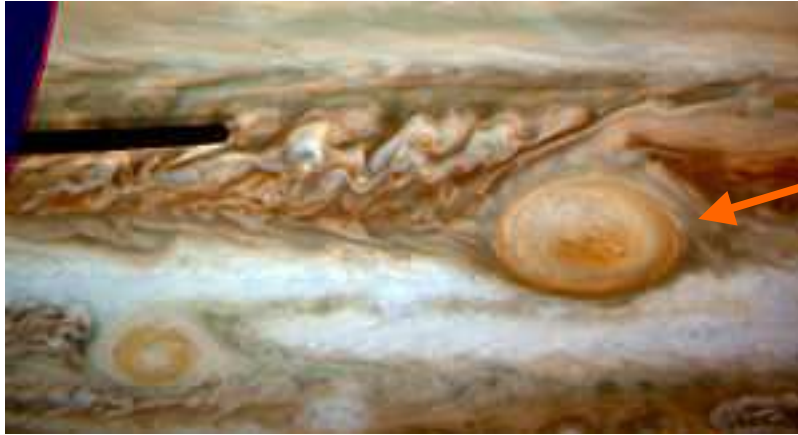
Za przeszkodą umieszczoną w strudze płynu powstają wiry. Zjawisko to badał już Leonardo da Vinci. Wiry takie powstają w środowisku naturalnym: w rzekach, w atmosferze itp.

Szczegółowe badania wykonywał Karman.

Częstotliwość f generowanych wirów Karmana jest proporcjonalna do prędkości strugi v i odwrotnie proporcjonalna do wymiaru poprzecznego d przeszkody:

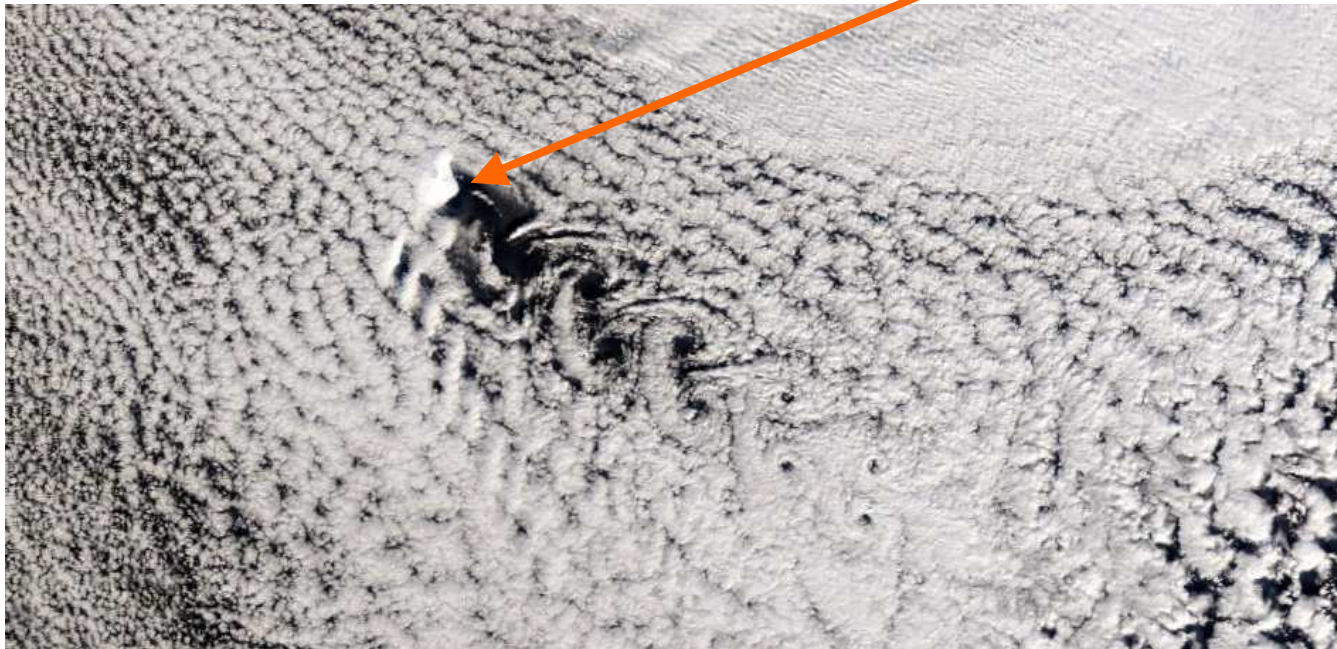
$$f \sim \frac{v}{d}$$

Wiry Karmana w naturze (*ang. Karman vortex*)

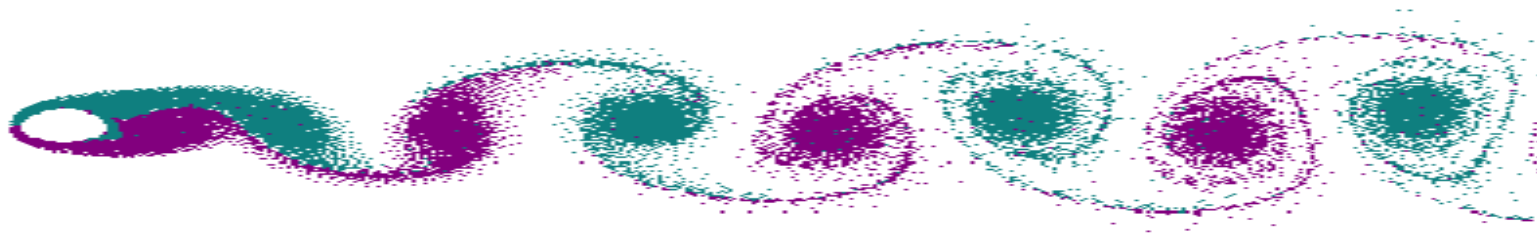
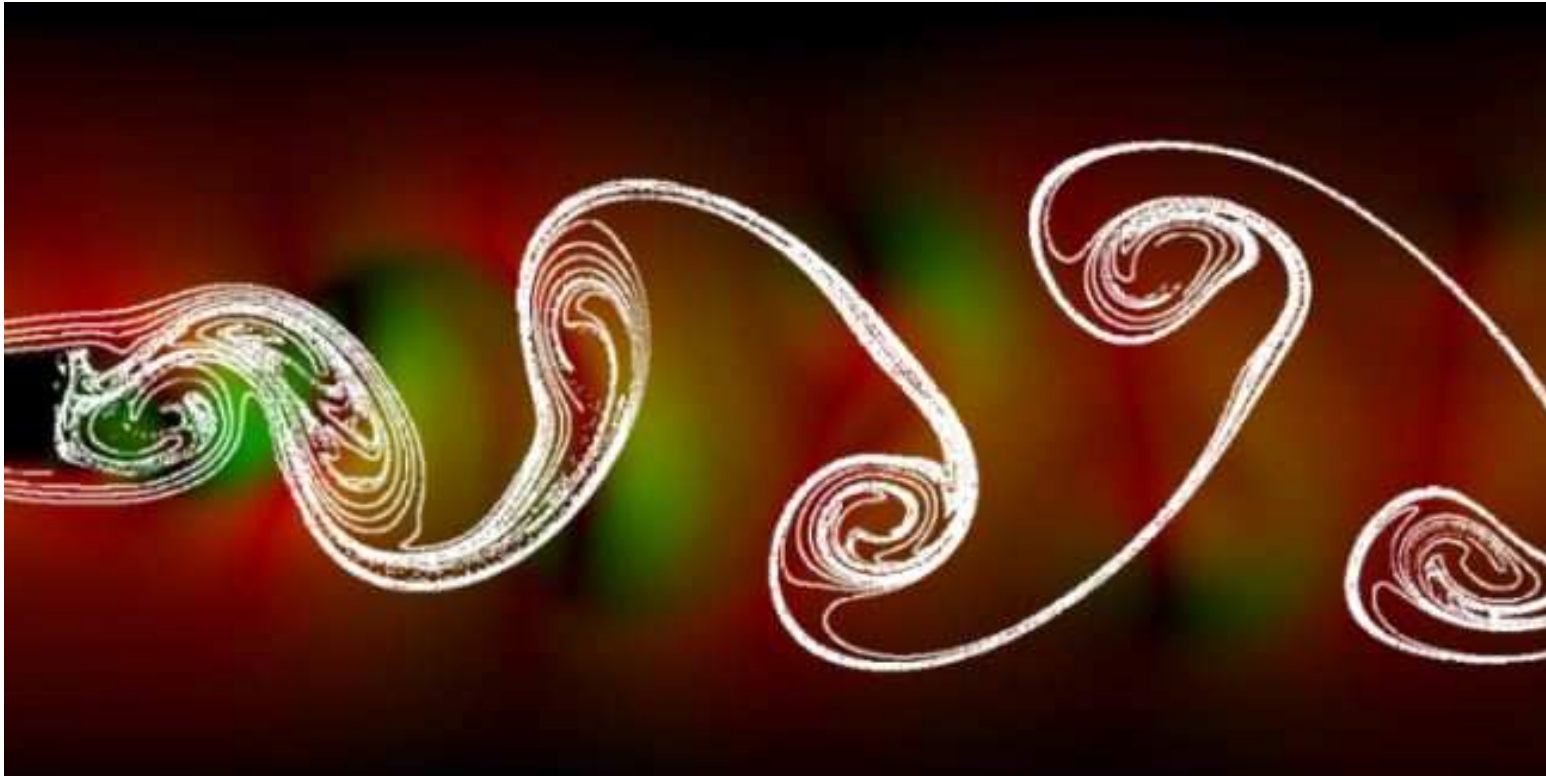

Czerwona Plama w atmosferze Jowisza

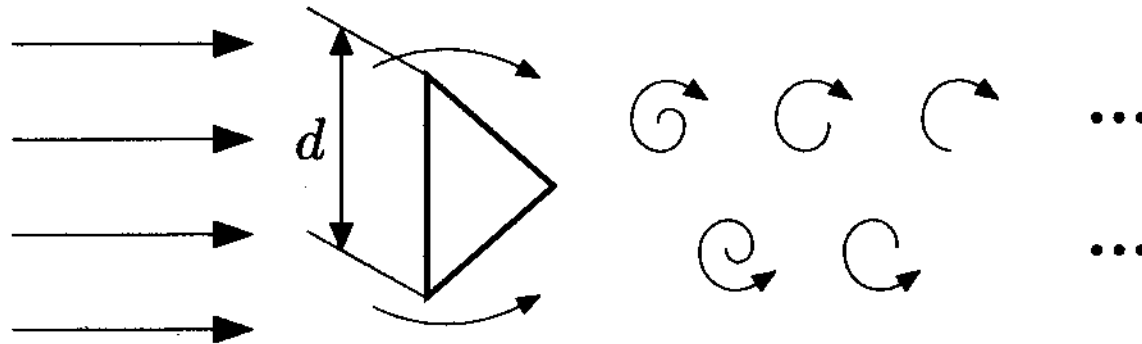
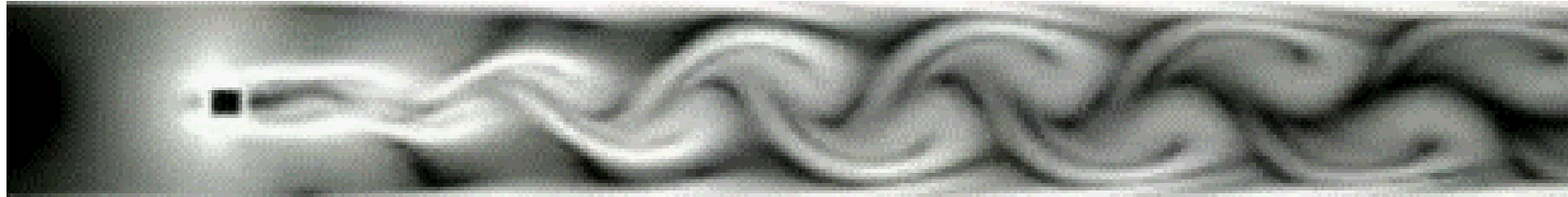
Wiry Karmana w atmosferze Ziemi powstające za wysoką górą

Wiry Karmana w symulacji

Ścieżka wirów Karmana

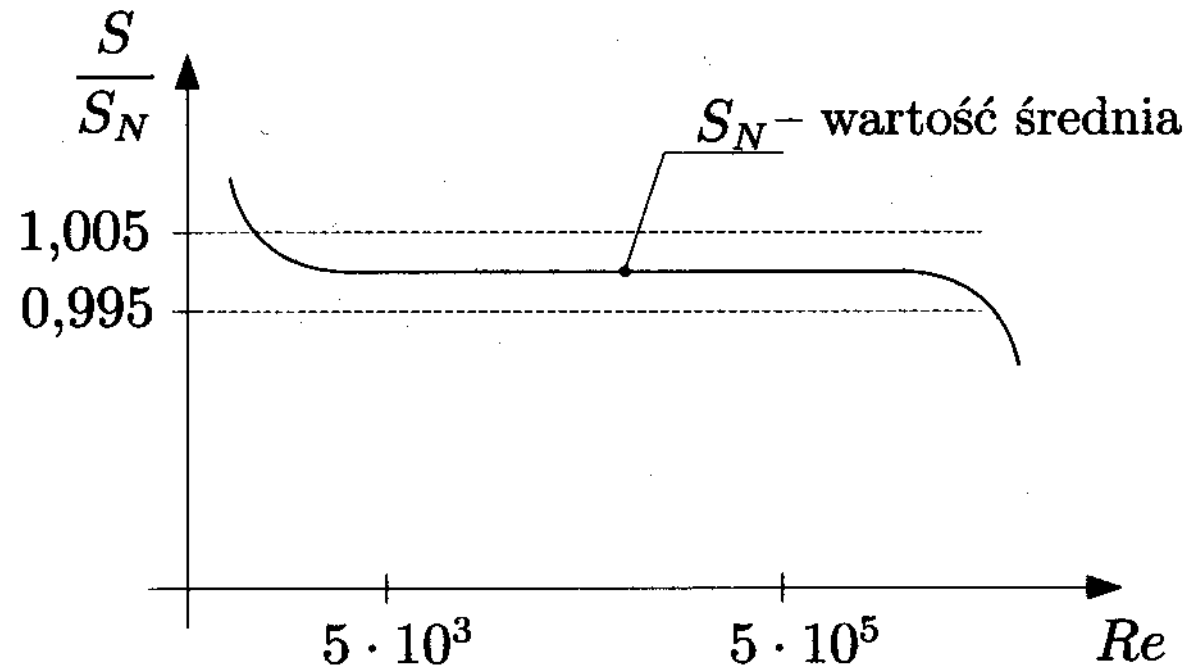

$$f = \frac{v}{d} S_h$$

S_h – liczba Strouhala, współczynnik proporcjonalności

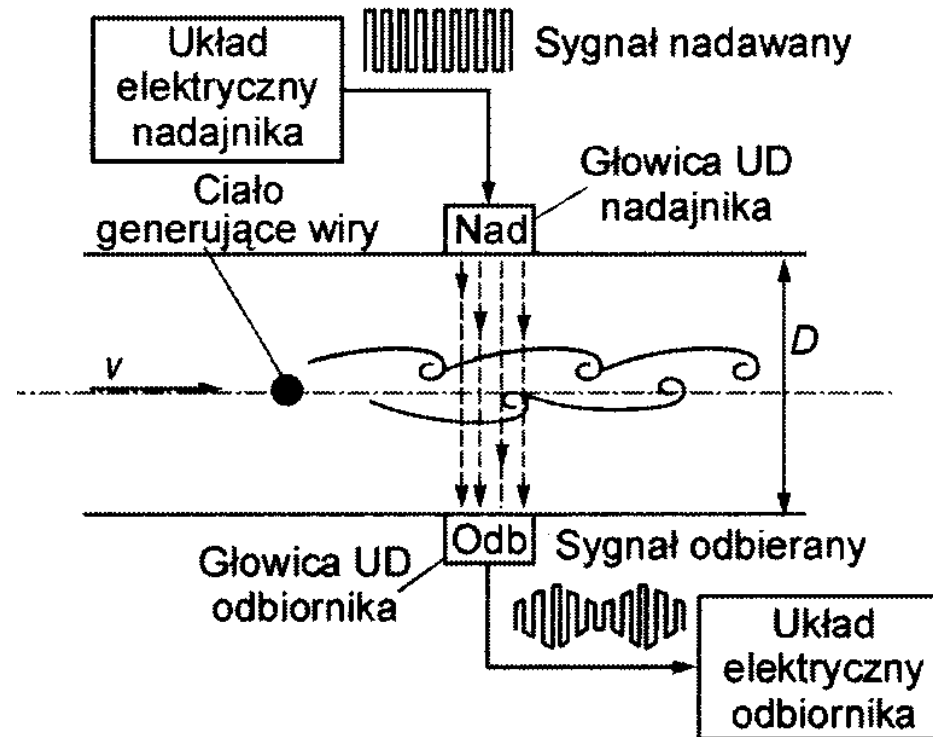

Liczba Strouhala

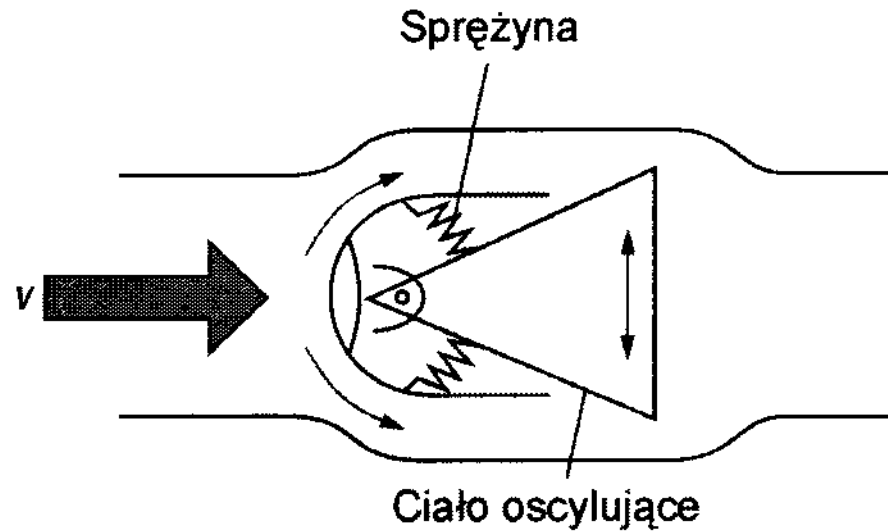
Liczba Strouhala w niewielkim stopniu zależy od liczby Reynoldsa Re

Ultradźwiękowa detekcja wirów Karmana

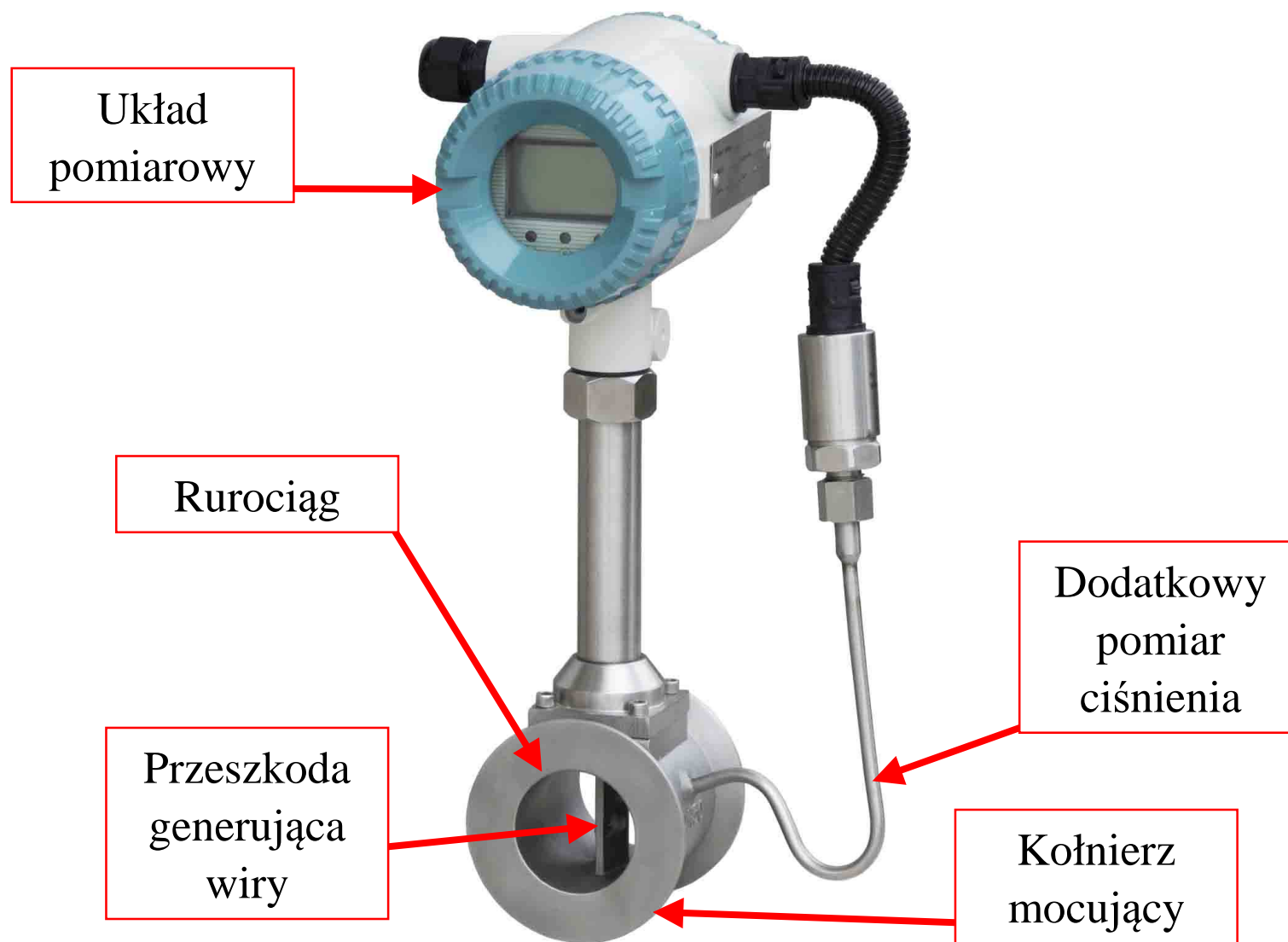

Inne metody detekcji wirów: mechaniczna, termiczna, optyczna.

Przepływomierz wirowy z oscylatorem mechanicznym

Przepływomierz wirowy *Vortex* – przykładowe wykonanie

Zjawisko Coriolisa

Siła Coriolisa F_c powstaje podczas poruszania się ciała o masie m jednocześnie ruchem liniowym z prędkością v i obrotowym z prędkością ω :

$$F_c = 2m(\omega \times v)$$

Siła Coriolisa F_c w warunkach naturalnych oddziałuje na wiele zjawisk: meandrowanie rzek, bieg fal morskich, zjawiska w atmosferze itp.

Przepływomierze Coriolisa reagują na przepływ masy (jako jedno z nielicznych rodzajów przepływomierzy).

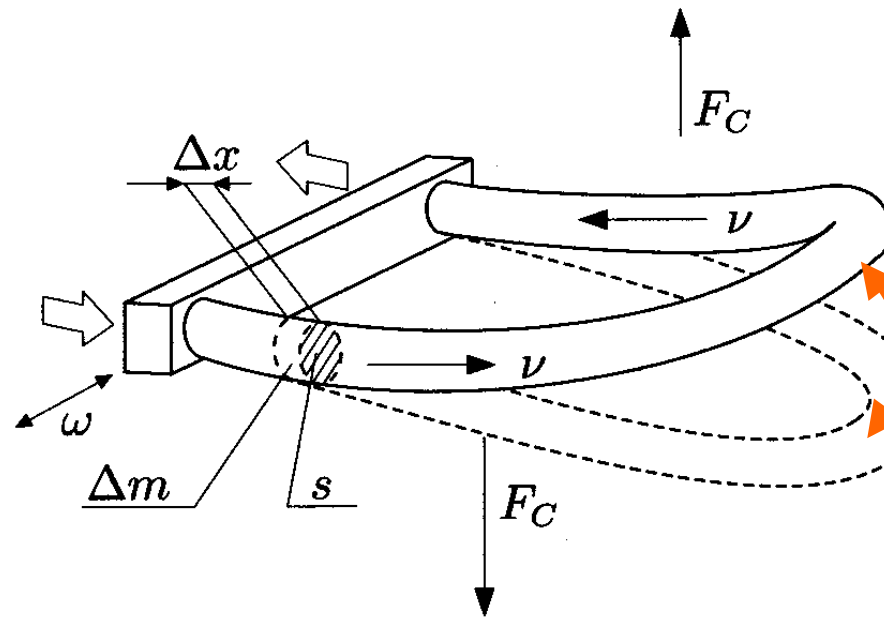
Przeptywomierz Coriolisa

$$\Delta F_c = 2 \Delta m \omega v$$

$$q_m = v \rho s$$

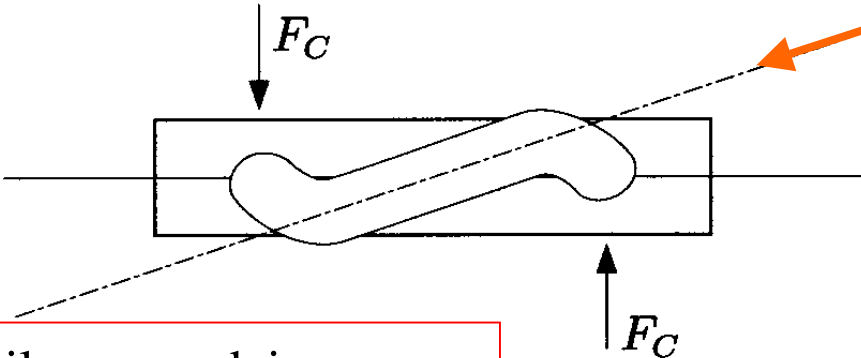
$$\rho = \frac{\Delta m}{s \Delta x}$$

$$\frac{\Delta F_c}{\Delta x} = 2 \omega q_m$$

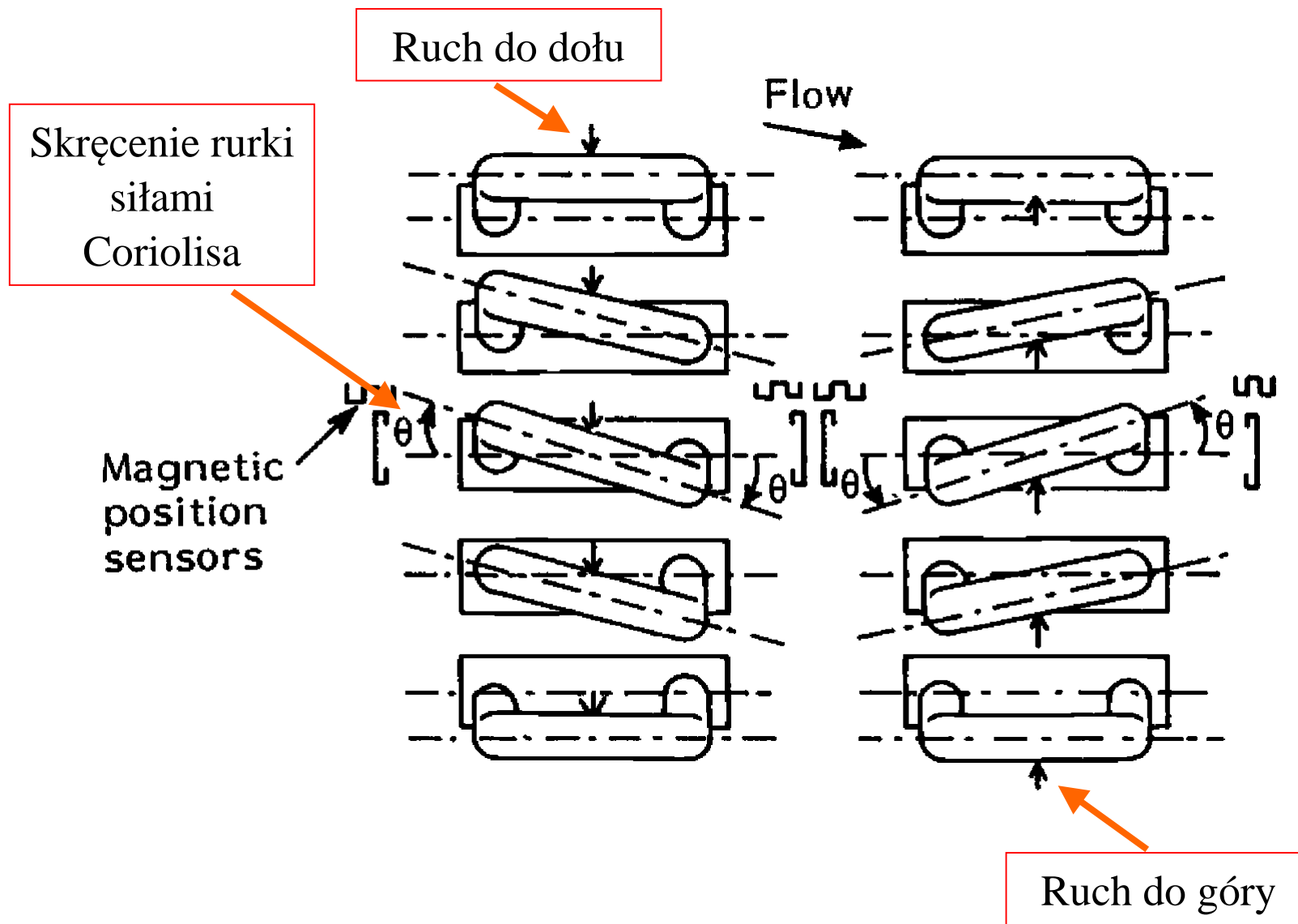
Wymuszone drgania rurki

Skrećenie rurki siłami Coriolisa

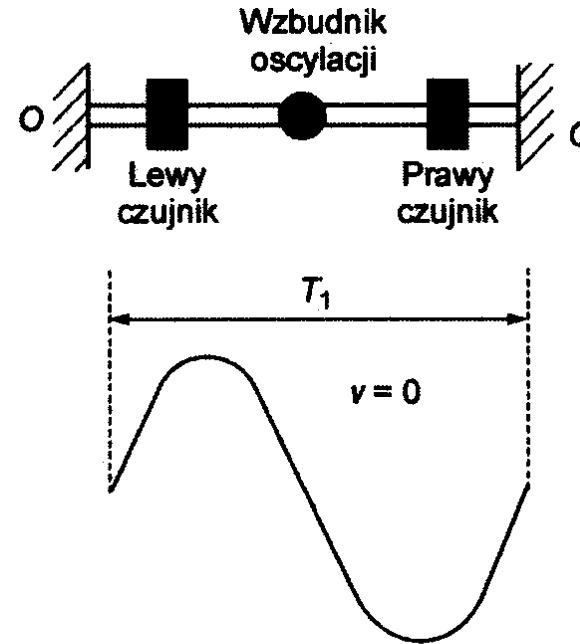
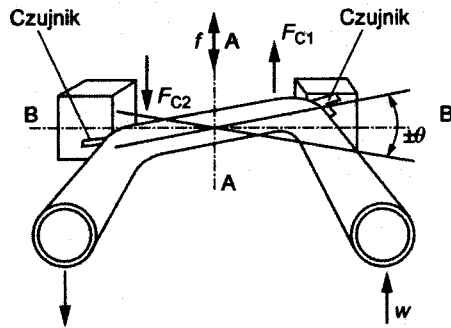

Siła przypadająca na jednostkę długości rurki

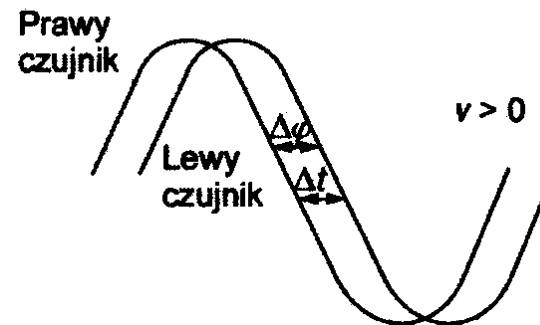
Przeptywomierz Coriolisa – drgania U-rurki

Przepływomierz Coriolisa – wzбудnik i czujniki

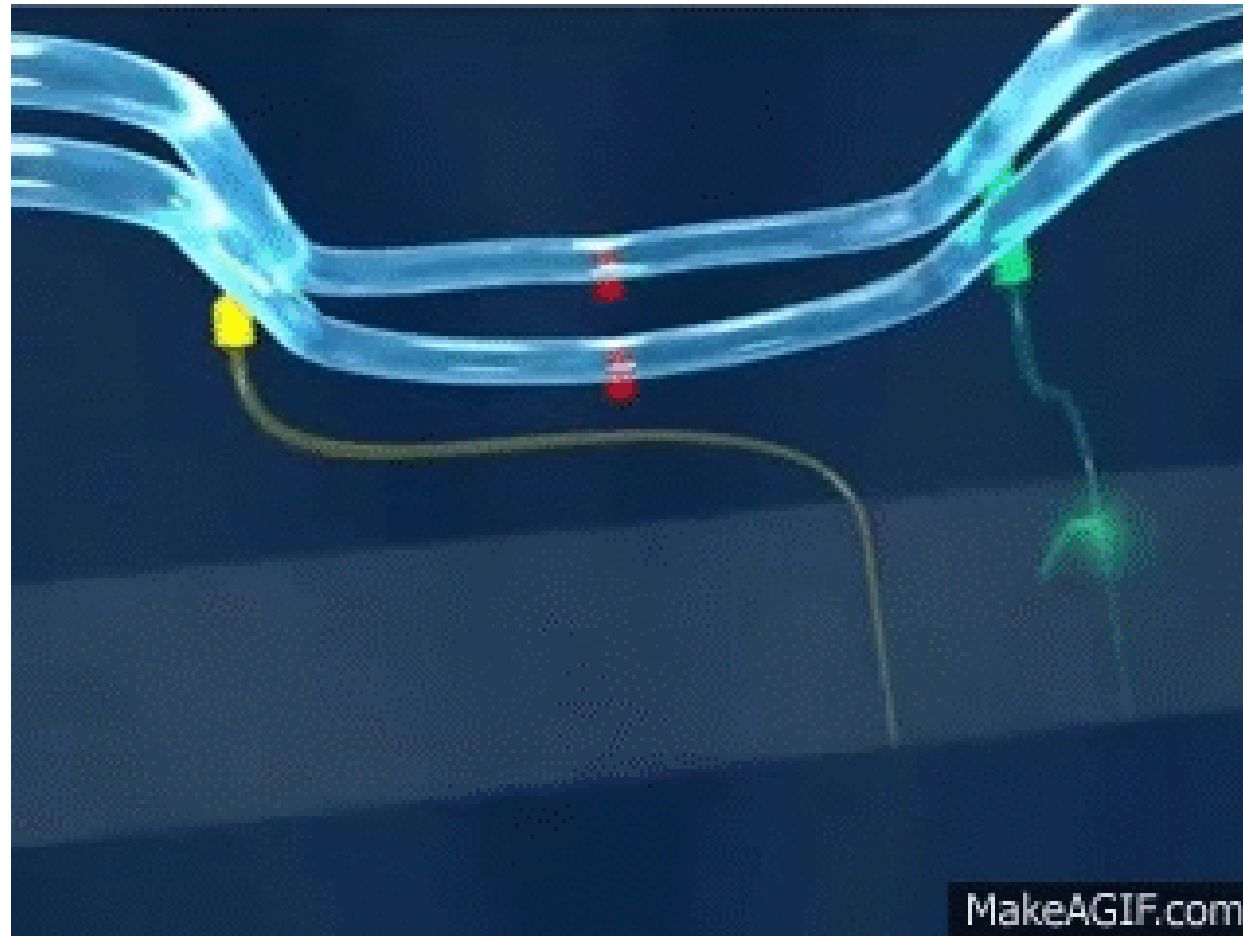

Rozmieszczenie układów
wzbudzania oscylacji i
czujników drgań.

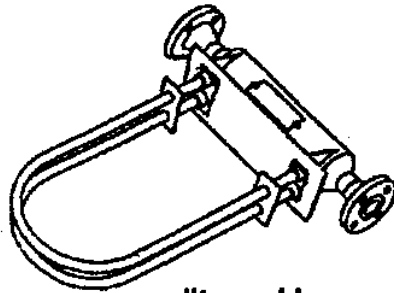

Przepływomierz Coriolisa - animacja

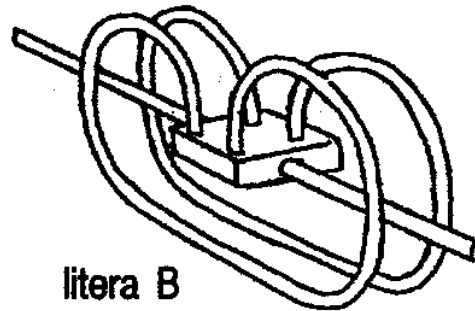

<https://youtu.be/PvXgaDoZr1E>

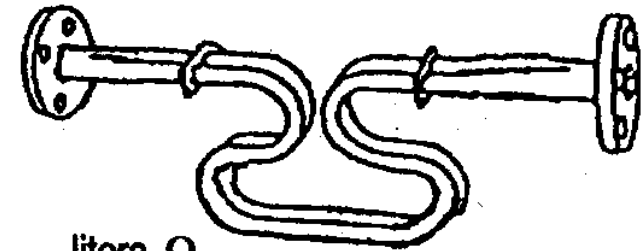
Przepływomierz Coriolisa, różne konstrukcje

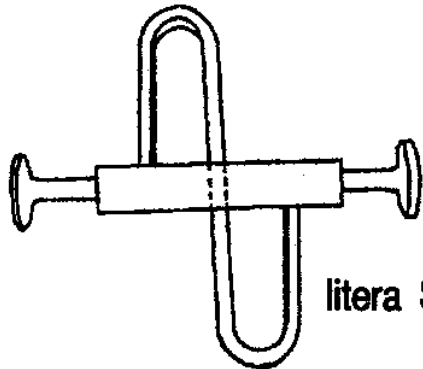
litera U

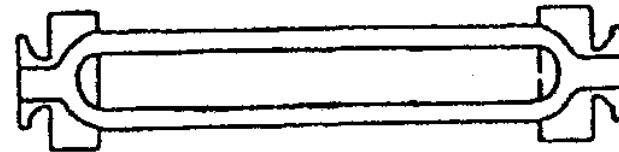
litera B

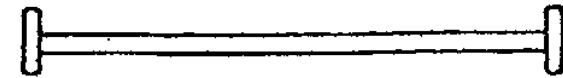
litera Ω

litera S

prosta rura

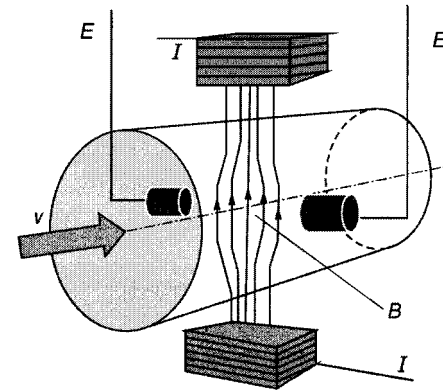
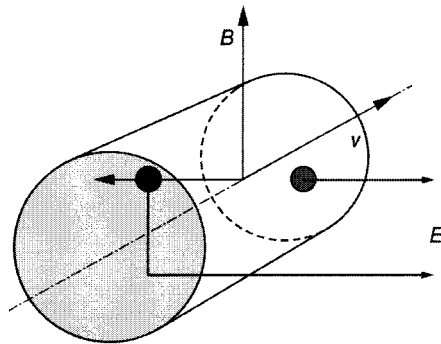

prosta rura

Przepływomierz Coriolisa, przykład

Przepływomierz elektromagnetyczny

$$E = B l v$$

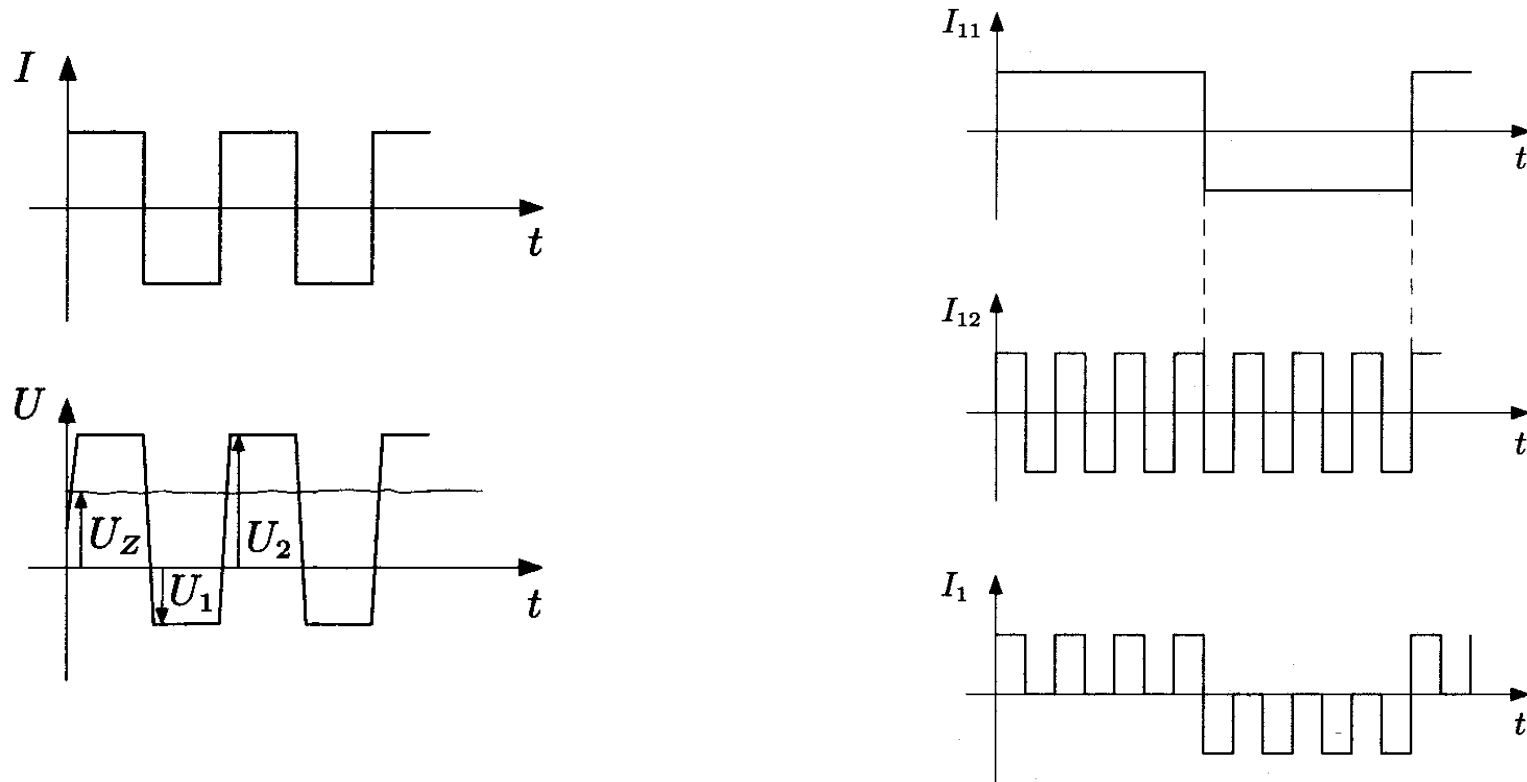
Przepływomierz elektromagnetyczny wykorzystuje zjawisko indukcji napięcia w poruszającym się przewodniku (przewodzącym płynie)

Przepływomierz elektromagnetyczny

Uwzględniając pole przekroju rurociągu otrzymujemy liniową zależność napięcia indukowanego E od przepływu objętościowego q_V . Współczynnik proporcjonalności k uwzględnia wymiary konstrukcyjne przepływomierza.

$$E = k q_V$$

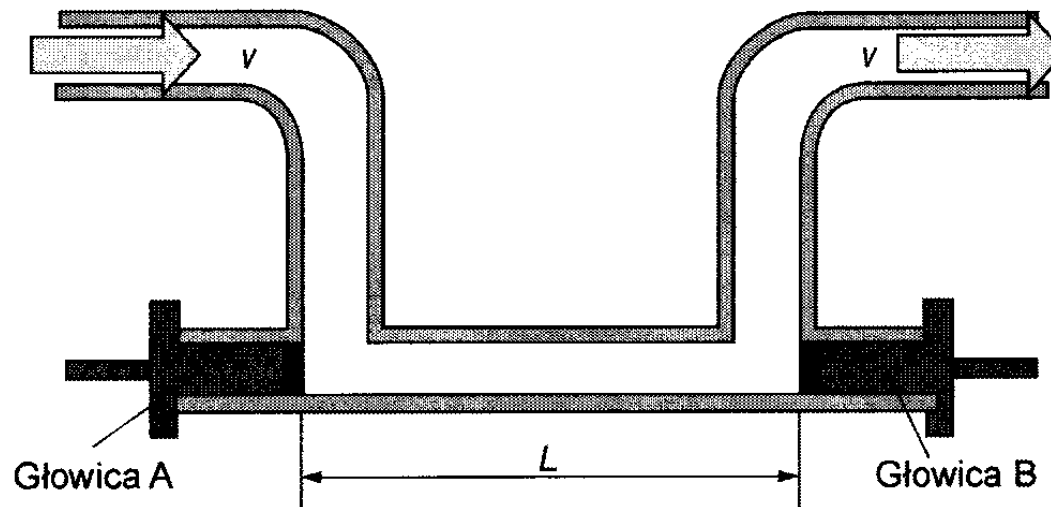
Przepływomierz elektromagnetyczny

Zasilanie prądem impulsowym cewki elektromagnesu eliminuje zjawiska elektrochemiczne na styku elektrod i płynu (elektrolitu)

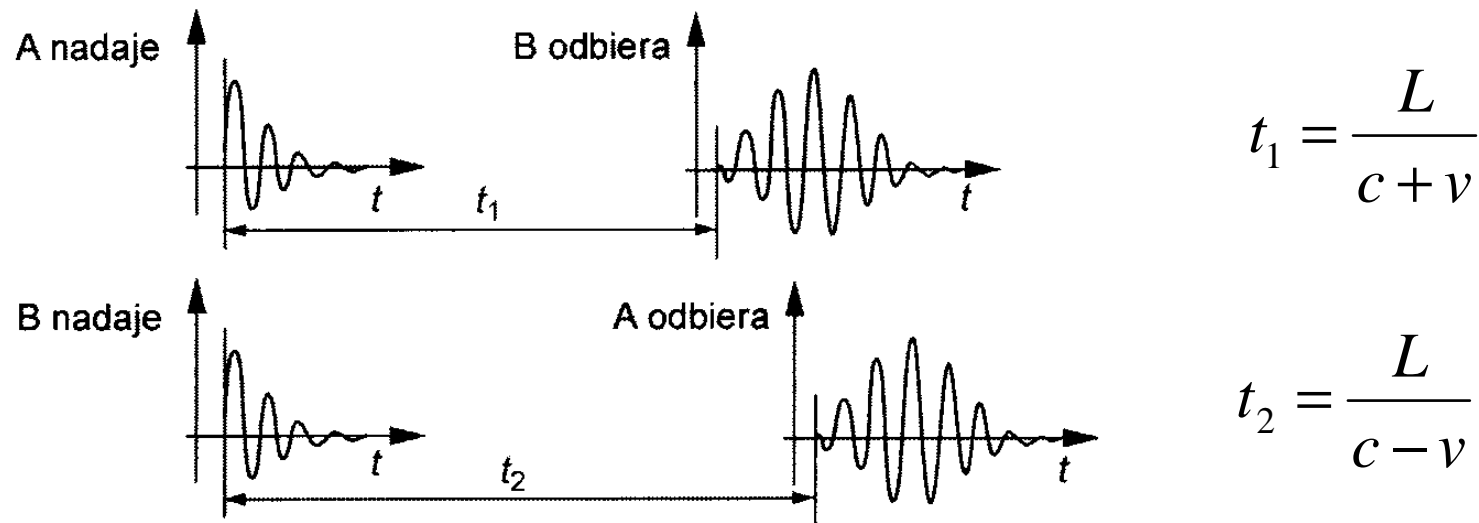
Przepływomierz ultradźwiękowy

Przepływomierze ultradźwiękowe wykorzystują zależność czasu przejścia fali ultradźwiękowej przez poruszający się ośrodek. W zależności od konfiguracji, prędkość fali ultradźwiękowej (o częstotliwości ok. $0,6 \div 2\text{MHz}$) sumuje się z prędkością ośrodka lub odejmuje się.

Przepływomierz ultradźwiękowy

Dokonywane są dwa pomiary czasu na drodze L przy zgodnym i przeciwnym kierunku prędkości v płynu i prędkości c fali ultradźwiękowej.

Przepływomierz ultradźwiękowy

Różnica czasów wyniesie:

$$\Delta t = t_2 - t_1 = \frac{2Lv}{c^2 - v^2}$$

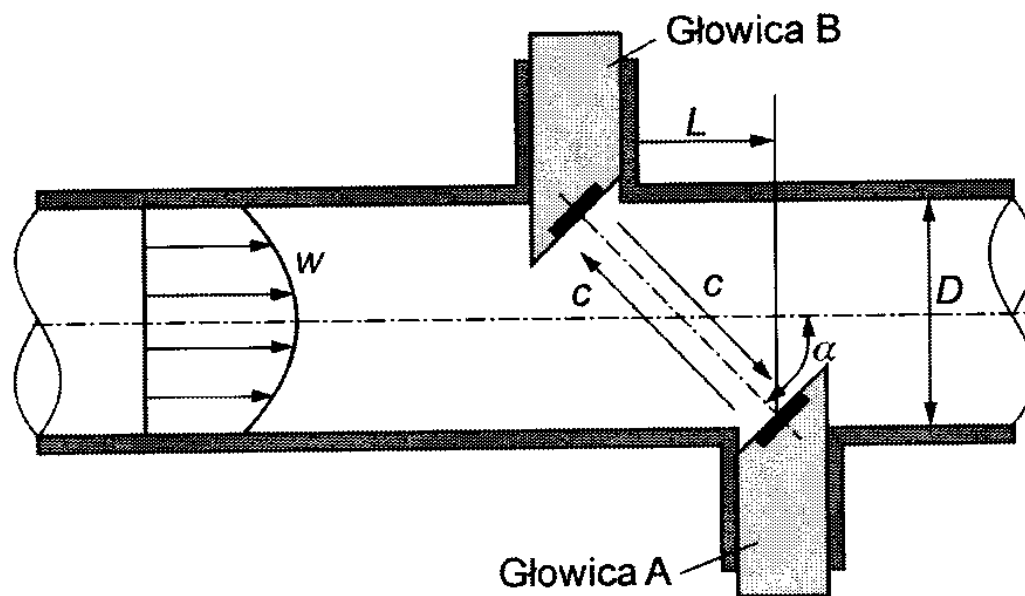
Ponieważ $c \gg v$ wyrażenie uprości się:

$$\Delta t = t_2 - t_1 \approx \frac{2Lv}{c^2}$$

Wprowadza się pomocniczą zmienną y (niezależną od c):

$$y = \frac{t_2 - t_1}{t_1 t_2} = \frac{2v}{L} \quad \text{czyli:} \quad v = \frac{y \cdot L}{2}$$

Przepływomierz ultradźwiękowy – duża średnica

Sposób mocowania przetworników ultradźwiękowych w rurociągach o dużych średnicach do 2000mm

Przepływomierz ultradźwiękowy – duża średnica

Droga fali ultradźwiękowej:

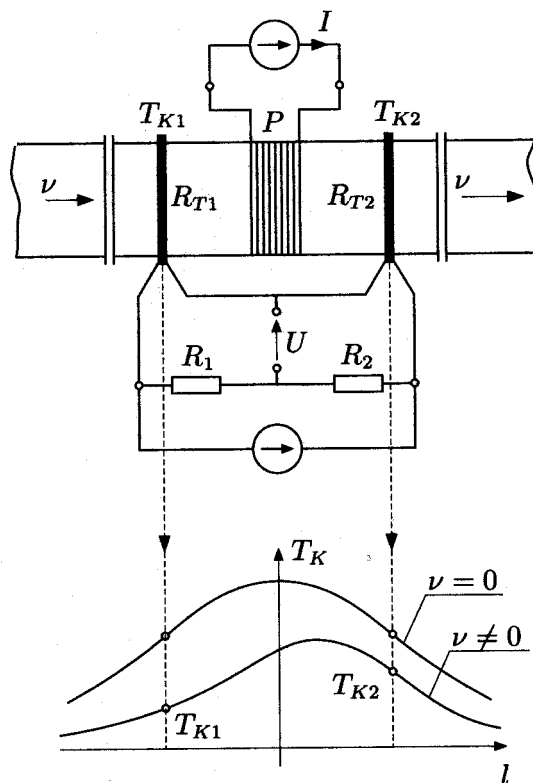
$$\sqrt{L^2 + D^2} = \frac{D}{\sin \alpha}$$

Różnica czasów Δt wyniesie:

$$\Delta t = t_2 - t_1 = \frac{2Dv}{\sin \alpha} \frac{\cos \alpha}{c^2 - v^2 \cos^2 \alpha} \approx \frac{2Dc \operatorname{tg} \alpha}{c^2} v$$

I dalej zależności jak poprzednio.

Przepływomierz kalorymetryczny - budowa

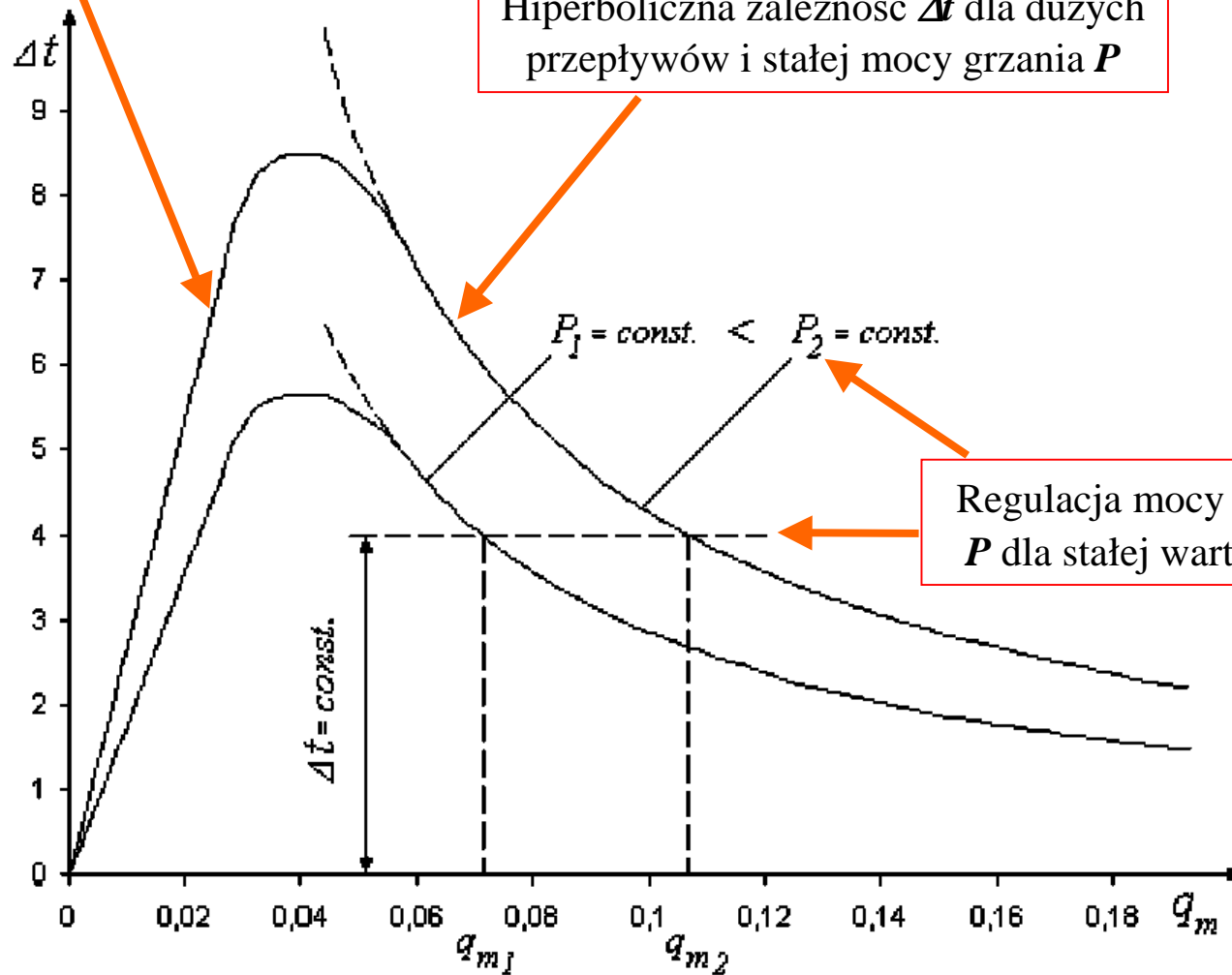

Pomiar prędkości przepływu dokonuje się poprzez pomiar różnicy temperatur po obu stronach grzejnika umieszczonego w rurociągu.

Przepływomierz kalorymetryczny - wykres

Liniowa zależność Δt dla małych przepływów i stałej mocy grzania P

Hiperboliczna zależność Δt dla dużych przepływów i stałej mocy grzania P

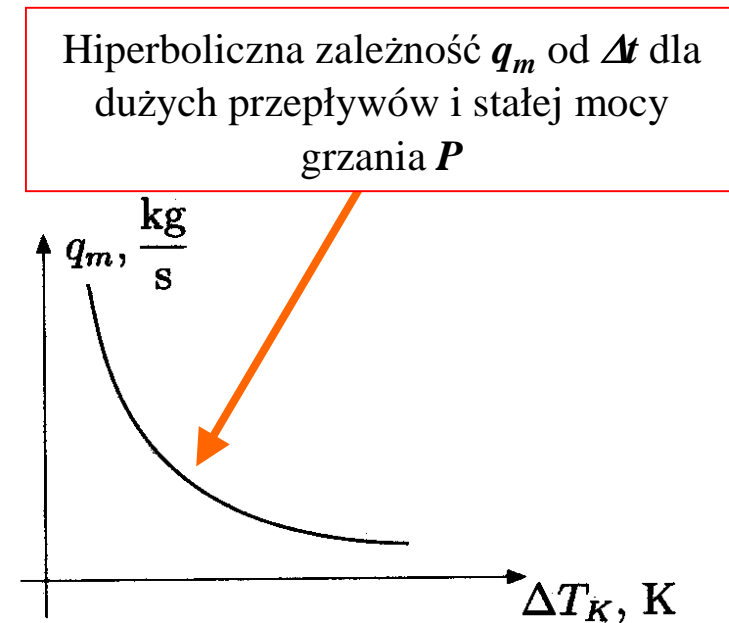
Regulacja mocy grzania P dla stałej wartości Δt

Przepływomierz kalorymetryczny - wzory

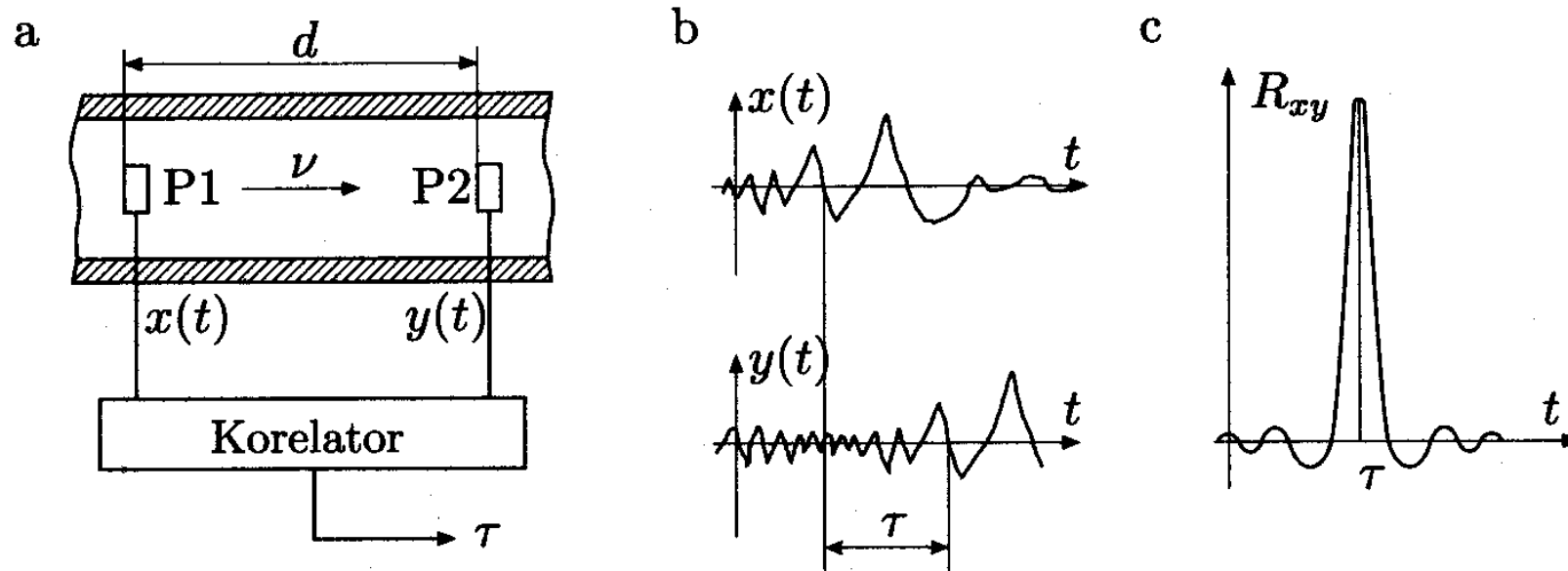
Moc P dostarczona przez grzejnik do poruszającego się płynu może być wyznaczone na podstawie różnicy temperatur ΔT_K , ciepła właściwego c_p i przepływu masowego q_m :

$$P = c_p q_m \Delta T_K$$

$$q_m = \frac{P}{c_p \Delta T_K}$$

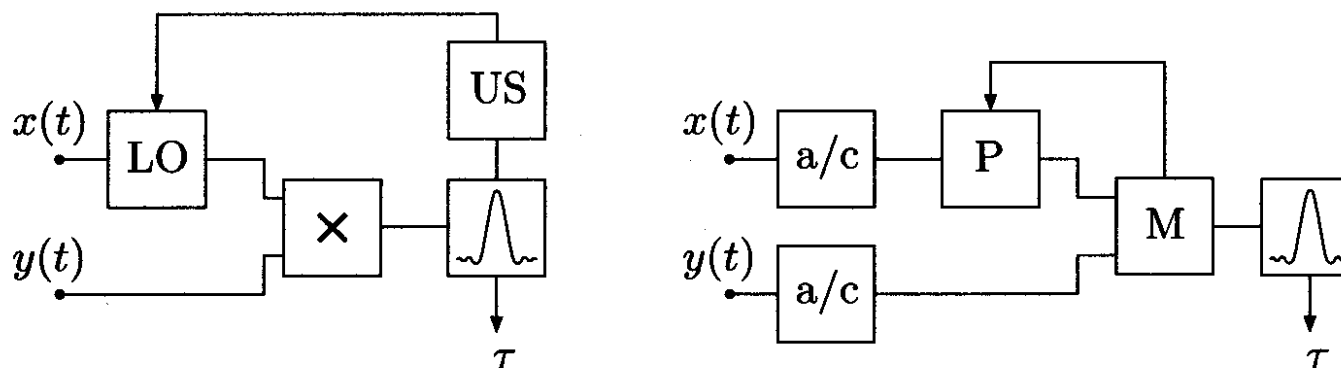
Przepływomierz korelacyjny

Pomiar przepływu objętościowego q_v na podstawie korelacji sygnałów z czujników w odległości d w rurociągu o przekroju s :

$$q_v = \frac{s d}{\tau}$$

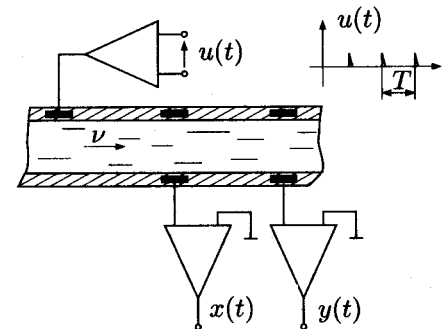
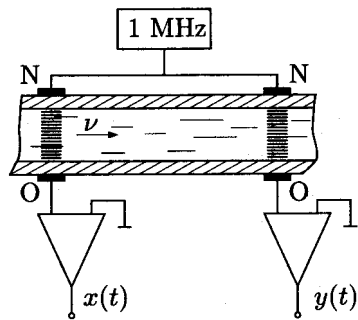
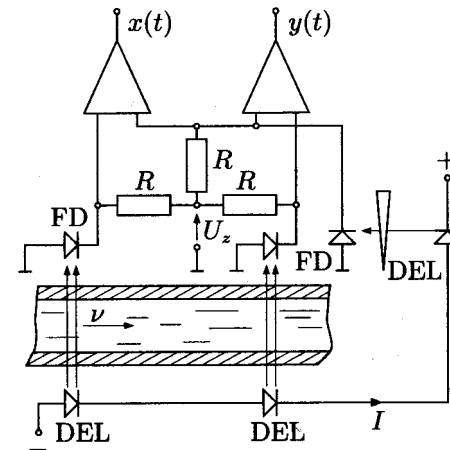
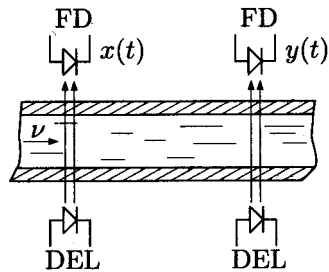
Przeptywomierz korelacyjny

Analogowa i cyfrowa realizacja układu korelatora

Przeptywomierz korelacyjny

Układy czujników przepływomierza korelacyjnego

Liczniki objętości gazów i cieczy

Licznikami objętości nazywa się przepływomierze, w których w sposób ciągły sumuje się objętość przepływającego płynu.

$$V = \int_{t_1}^{t_2} q_v(t) dt$$

Większość współczesnych elektronicznych mierników natężenia przepływu posiada wbudowaną funkcję licznika objętości.

Liczniki objętości do wody nazywane są wodomierzami. Do pomiarów zużycia wody w mieszkaniach powszechnie stosowane są wodomierze turbinowe, jedno lub wielostrumieniowe.

Pomiar przepływu w kanale otwartym

Z punktu widzenia pomiarów, przez kanały otwarte rozumiemy:

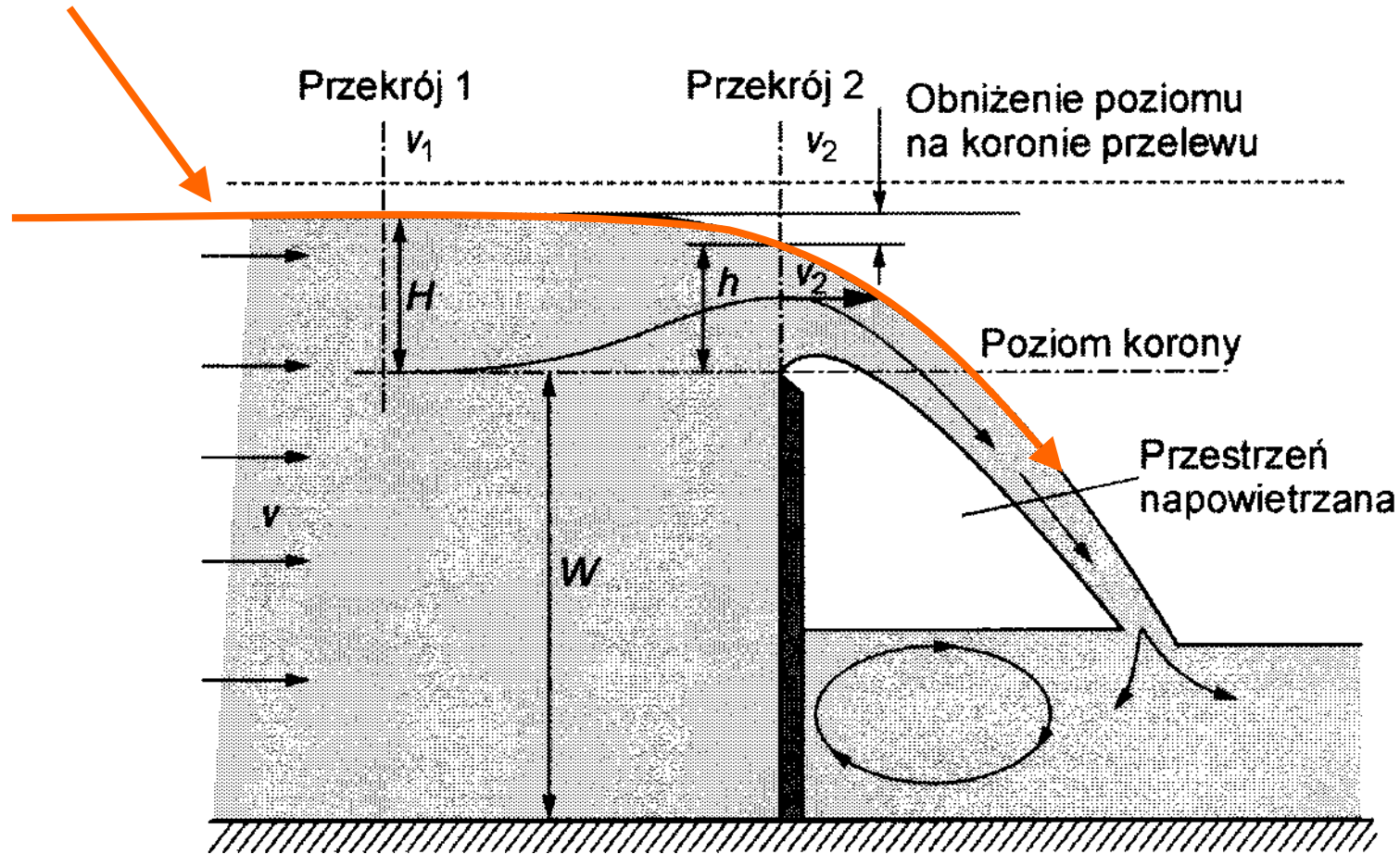
- rzeki,
- kanały żeglowne, kanały ściekowe,
- otwarte instalacje technologiczne.

Najczęściej stosowane sposoby pomiaru :

- przelew,
- zastawka,
- korytko pomiarowe Venturiego.

Pomiar w kanale otwartym - przelew

Rozpatrujemy linię prądu o prędkości v_2 na wysokości h powyżej korony

Pomiar w kanale otwartym - przelew

Na podstawie prawa Bernoulliego można zapisać dla linii prądu:

$$\boxed{\frac{v^2}{2} + \frac{p}{\rho} + Hg = \text{const}} \rightarrow H + \frac{v_1^2}{2g} = h + \frac{v_2^2}{2g}$$

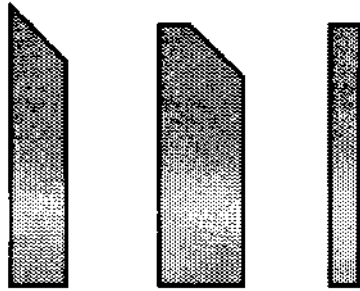
Zakładając w przekroju 1 prędkość $v_1=0$, wyznaczamy prędkość v_2 w przekroju 2. Całkujemy prędkość nad koroną v_2 dla całego przekroju przelewu $S=bh$, otrzymujemy:

$$q_v = \int_S v_2 dS = b \int_0^h v_2 dh = \frac{2}{3} b H^{3/2} \sqrt{2g}$$

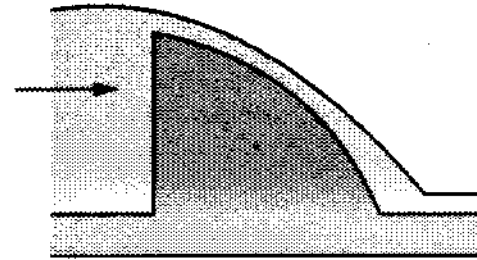
Miarą strumienia objętości q_v jest poziom wody H przed przelewem.

Przelewy – kształty korony

cienkościenne

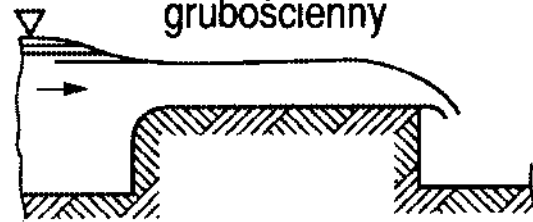

grubościenne

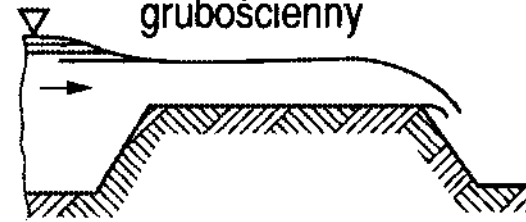
z zaokrągloną koroną odpływową

grubościenne

z zaokrągloną krawędzią wlotową

grubościenne

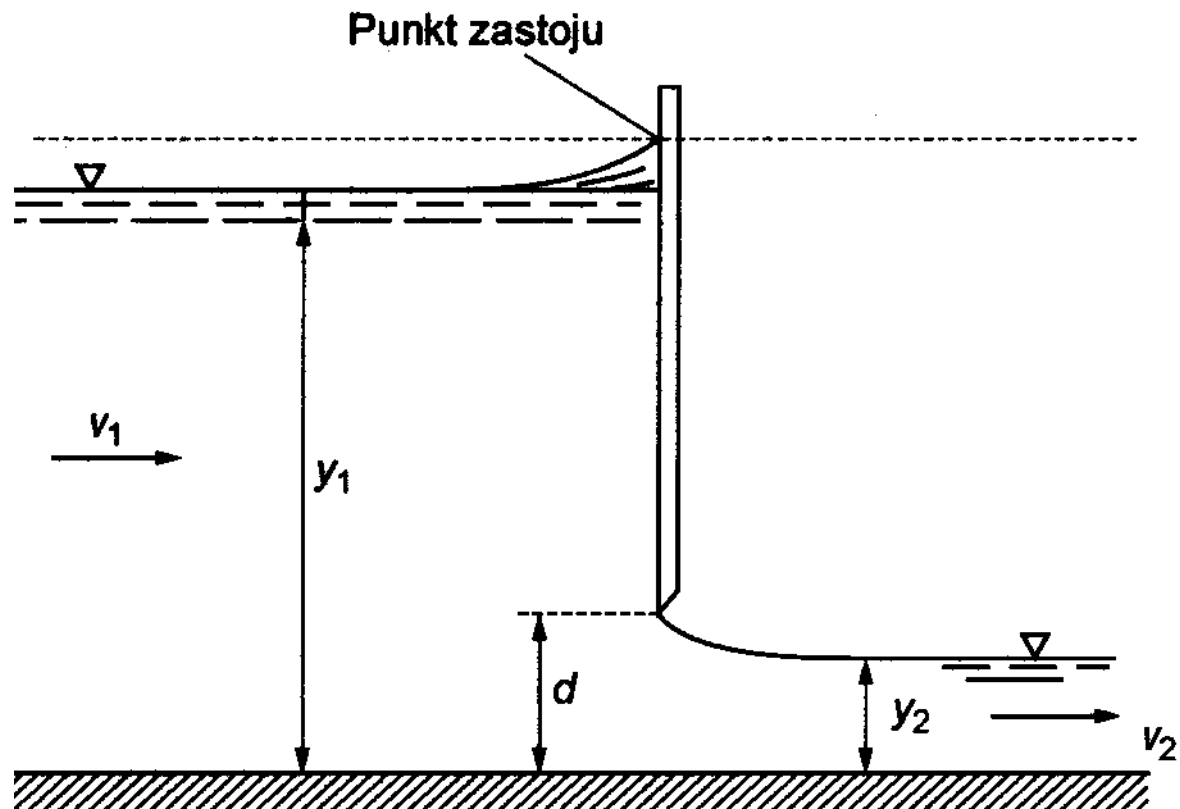

trapezowy

Przelew – przykład realizacji

Pomiar w kanale otwartym - zastawka

$$q_v = cbd \sqrt{2gy_1}$$

Pomiar w kanale otwartym - zastawka

Miarą strumienia objętości q_v jest poziom wody y_1 przed zastawką:

$$q_v = cbd\sqrt{2gy_1}$$

c – współczynnik przepływu $0,55 \div 0,60$

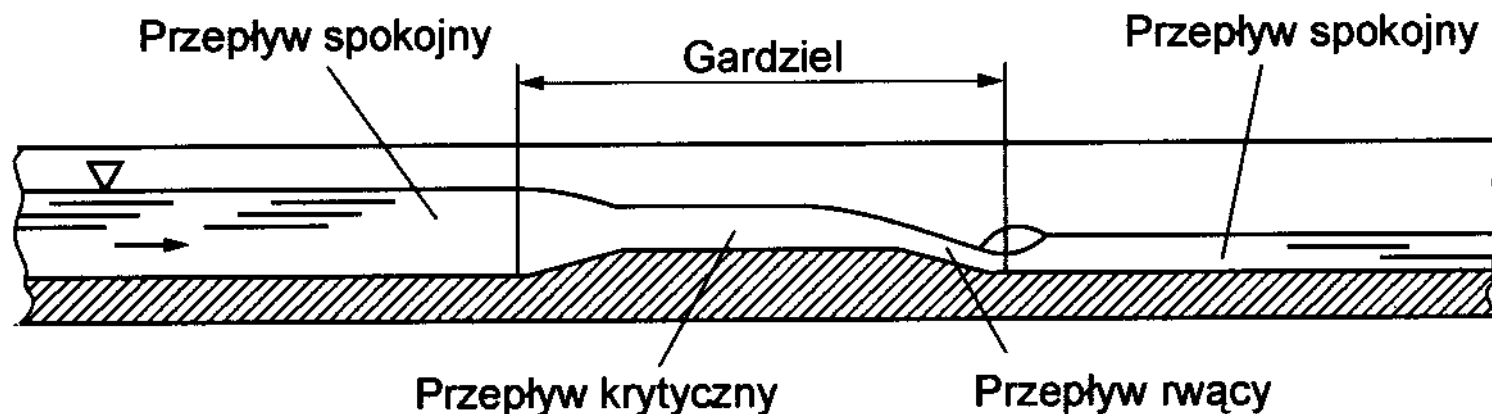
b – szerokość zastawki

d – wysokość upustu

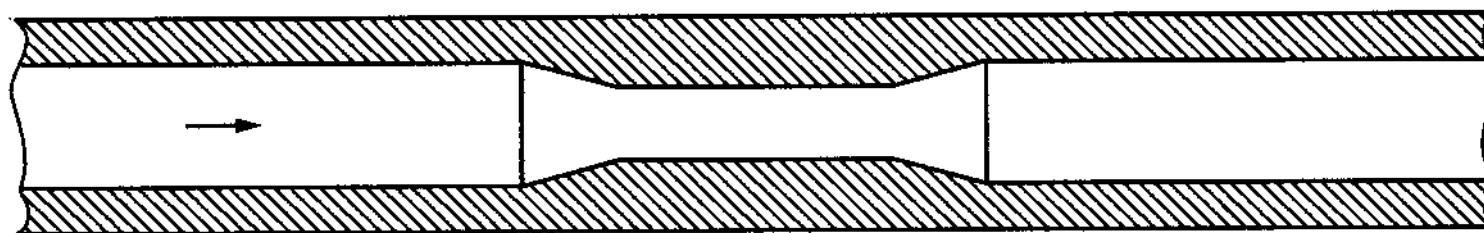
Przykład - zastawka na kanale melioracyjnym

Pomiar w kanale otwartym - korytko pomiarowe Venturiego

Profil podłużny – przekrój pionowy

Plan – przekrój poziomy

Pomiar w kanale otwartym - korytka pomiarowe Venturiego

Miarą strumienia objętości q_v jest różnica poziomów wody h_1 przed przewężeniem i h_2 w przewężeniu:

$$q_v = cb_2 h_2 \sqrt{2g(h_1 - h_2)}$$

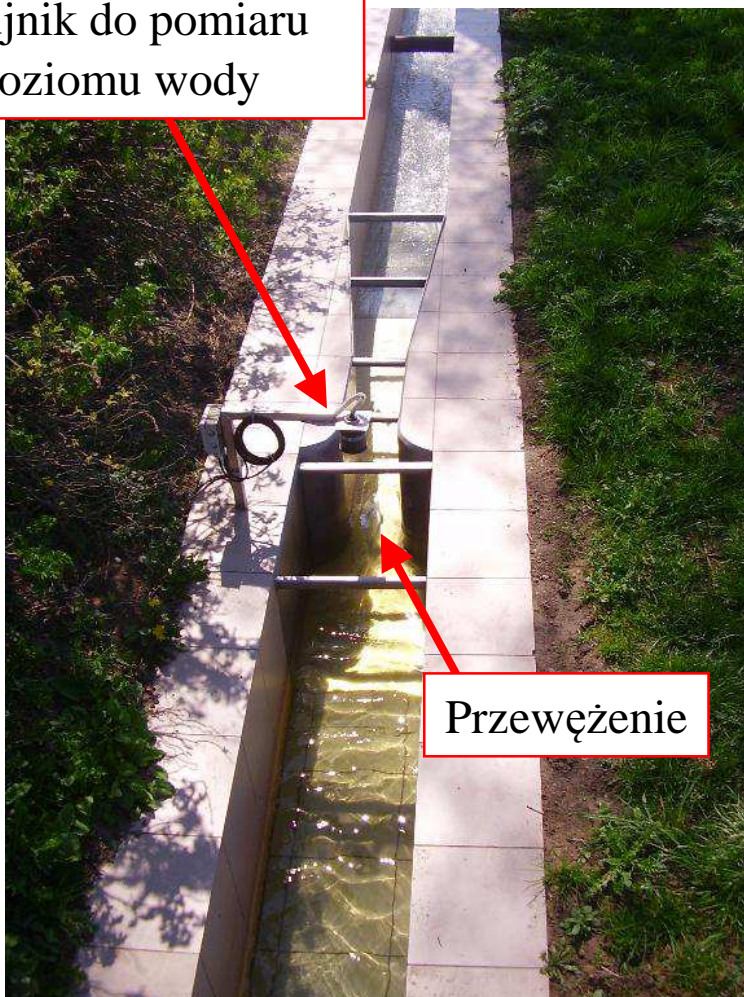
c – współczynnik przepływu $0,97 \div 1,00$

b_2 – szerokość korytka w gardzieli

g – przyspieszenie ziemskie

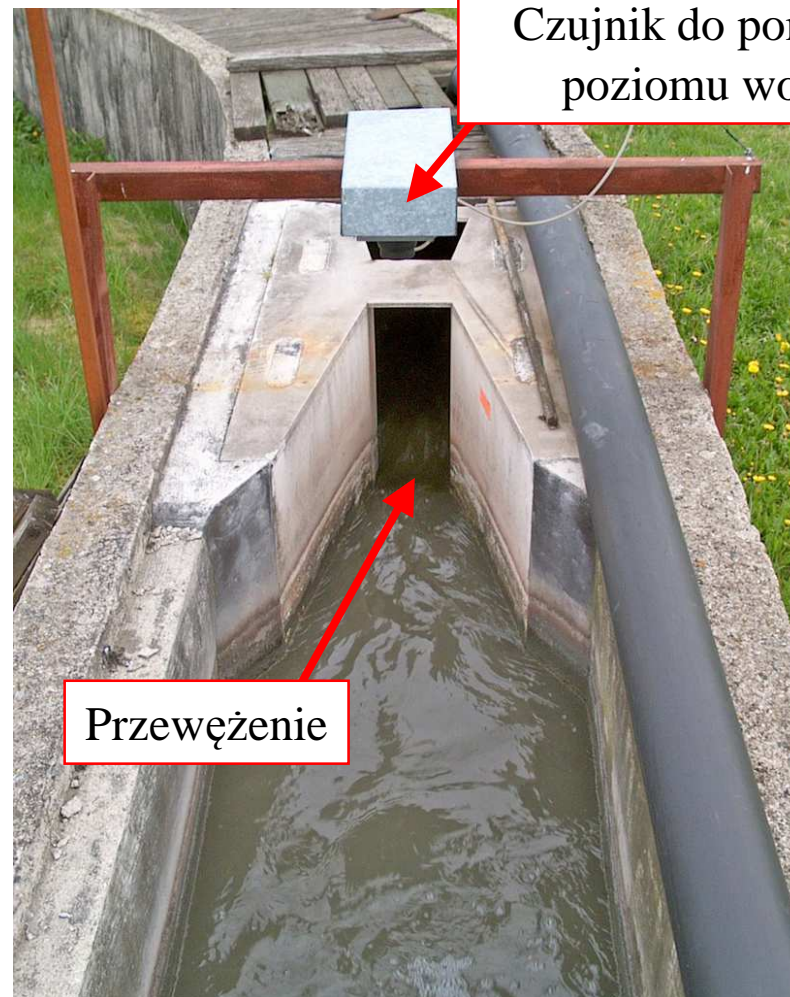
Korytko pomiarowe Venturiego – przykłady wykonania

Czujnik do pomiaru
poziomu wody

Przewężenie

Czujnik do pomiaru
poziomu wody

Przewężenie

Korytka pomiarowe Venturiego w instalacjach oczyszczalni ścieków

Korytko pomiarowe Venturiego – przykłady wykonania

Korytko pomiarowe Venturiego na naturalnym cieku wodnym

